KÖNYVJELZŐ
AZ ÚJ SZÓ MELLÉKLETE

2003. július 10., csütörtök 2. évfolyam, 7. szám

Gyere, te nímand, ismeretlen olvasóm!

Cselényi Árpád: Naplójegyzetek IV. (Fehér Sándor Cápafogak között című kötetéből. Plectrum, 2003)

Valamikor régen, még saját házi könyvtáram megalapozása előtt, nagyon szerettem könyvtárba járni. Akkor még nem nyomasztottak a könyvek, nem éreztem a rendkívül komikus ellentétet agyunk végessége és a rengeteg, iszonytatóan sok kötet között, az időt se kellett kicentizni. Mindig különös áhítattal töltöttek el a bútorok, a csönd, egyáltalán az, hogy mindenki a könyvek fölé hajol. A régi idők könyvtáraiban ott volt valami – egy soha el nem jövő jobb korból. Mert a jó könyv, akár a zene és a kép, minden gyönyörűséget felülmúl. S mint minden jó dolog, erős izgatószer az életre. A becserkészett olvasót a köznapi élet fölé emeli, és soha nem is hagyná cserben, ha az a „köznapi élet" nem lenne olyan szívósan visszahúzó, kiábrándító és hovatovább egyre drágább. Elég csak egy röpke pillantást vetni manapság a könyvesbolti kirakatokra: mennyi fércmű, mennyi nyomtatott, fűzött vagy ragasztott hamisság, szemfényvesztés, amelyre csak műszaki értelemben illik a könyv szó. Apropó, könyvesboltok! A könyvtárak után, később, néhány könyvet már magam is elkövetve, ezekben szerettem múlatni az időt. A könyvesboltban azonban vagy nagyon jól érzi magát az (író)ember, vagy nagyon rosszul, mert könyvek közt általában jól érzi magát, hacsak. Hacsak el nem fogja a mélabú, látván a könyvek akkora tömegét. „Nem tiszta kultúrpesszimizmus ez, egészséges irigység és hiúság is tartozik hozzá", vallja be vérbeli íróként Esterházy. De vajon az olvasás vélt vagy valósan fogyó jelene indokolt kultúrpesszimizmus-e napjainkban? A média aránylag nagy teret szentelt a nem régi ünnepi könyvhétnek. A tavalyi és a tavalyelőtti közti időszak pedig a magyar (betű)kultúra világában deklaráltan az olvasás éve volt. S talán nálunk is van még némi hatásfoka a márciusi könyvhónapnak, bár ez egyre kétségesebb. Persze okkal feltételezhető, hogy ezekről nagyon sok könyvszerető ember nem is tud, hiszen az igazán szenvedélyes olvasó valójában fütyült a napi- és hetilapokra, az elektronikus médiák (egyébként is ritka és általában lehetetlen időpontban sugárzott) irodalmi és könyvnépszerűsítő műsoraira, ő magától a könyvtől szokott beindulni. Olvasás éve, könyvhónap, könyvhét? Hát nem minden nap a kultúra s benne az olvasás napja? Hát nem mindennek a napja minden nap? Dehogynem. De mi, emberek, már csak ilyenek vagyunk. Szeretünk kinevezni, ünnepivé nyilvánítani napokat, heteket, éveket. Abban a balga hiszemben, hogy attól különb lesz az a nap, hét, esetleg év. Pedig hát nem lesz, ezzel csak általatjuk magunkat, valójában minden marad a régiben. Az olvasás szenvedélybetegsége rendszerint pubertáskorban vagy már korábban szokott kialakulni, vagy nem. A többi aztán már megy magától. Előbbi esetben egy jó könyv a kezébe vesz, azt mondja: Te vagy az olvasóm, azt suttogja, akarlak, azt lihegi, lapo(z)gass végig, ízlelgesd a betűimet, használj, gyere, te nímand, ismeretlen olvasóm, ragadj meg, nyiss szét, szorítsd keményen fedelemet biztos kezeidbe, hiszen rövid az élet, repülnek az évek...

Bereck József

VISSZATEKINTŐ

Sas Andor függőónja

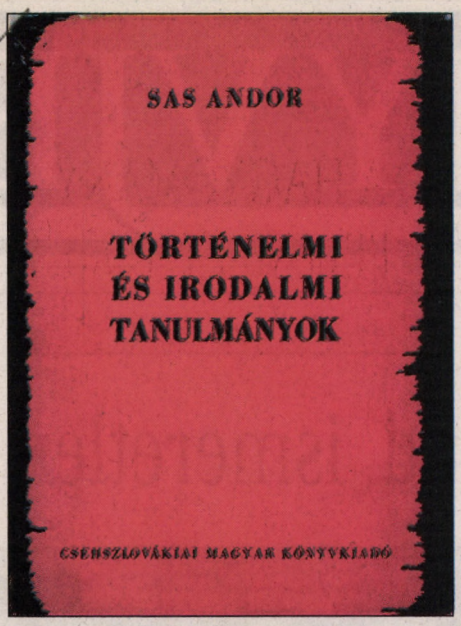

Visszapillantva 1953-ra, soványkának s meglehetősen szegényesnek tűnik a szlovákiai magyar könyvtermés. Az irodalomtudományt tekintve könyvnek csak Sas Andor válogatott publicisztikája tekinthető, ez *Történelmi és irodalmi tanulmányok* címmel a Csehszlovákiai Magyar Könyvkiadó műhelyéből került ki (a borítót Lőrincz Gyula tervezte).

A fél évszázada kiadott kötetek, úgy tűnik, a múlt feneketlen kútjában mind mélyebbre kerülnek. De nem csak a könyvek süllyednek, egyre távolodva a kutató buzgalom mérőónjától, a szerzőiket (életművüket, gondolkodásukat, szándékaikat) s ezáltal a hagyományt megcélzó reflektorfény ereje is gyengülőben. A Sas Andor (de csak a tavaly esedékes évfordulóknál maradva: Szalatnai Rezső, Forbáth Imre, Szenes Erzsébet, Vozári Dezső) évfordulója kapcsán kínálkozó visszatekintések elmaradása intő jel akkor is, ha ennek a sajnálatos folyamatnak voltak ellenkező irányú kitérői (például Tóth László Peéry-összeállítása az *Új Szó*ban vagy a *Gömörország* Szombathy Viktor-száma). Intő jel, mert a múltjától hétmérföldes csizmában távolodó közösség – sajnos, jellemzően – éppen akkor kész lemondani legjellemzőbb sajátosságairól, amikor ezek révén válhatna más, nagyobb közösségek számára is értékessé vagy akár csak érdekessé.

Sas Andor válogatott „tanulmányai" kapcsán ezt azért kell hangsúlyozni, mert a kötetbe foglalt csaknem negyven történeti publicisztikai írás az *Új Szó*ban jelent meg, s a – történész és irodalmár – szerzőnek az ötven évvel ezelőtti párbeszédét, az akkori jelenben a múlthoz való viszonyulását rögzítik, a cselekvő értelmiségi alkatának megfelelően és a napilap véleményalakító, tudatformáló céljaival összhangban. Hogy leegyszerűsítő hurráoptimizmusuk miatt a könyv írásai fölött már közlésük idején elszállt az idő, arra nemcsak Fábry Zoltánnak a *Történelmi és irodalmi tanulmányok*ról szóló terjedelmes könyvismertetője utal (ő az írások hitelrontó túlzásait a szerző azonosulási igyekezetével magyarázza; mármint Sasnak az ötvenes évek propagandájával való azonosulási igyekezetével), hanem ugyane könyvében maga Sas Andor is. Amikor roppant történelmi és irodalmi műveltsége és tudása mérőónját oly megbízhatatlan iránytűre cseréli, mint „a nép alkotóerejének magas eszmeiségű átélése", éppen önmaga és a történeti hitelesség ellen fordul.

A múlthoz való viszony Sas Andor könyvében is önismereti igényként és a közösségépítő stratégia részeként kap kiemelt szerepet, ezért is szolgáltathat ötven év távlatából megfontolandó szempontokat. Az „okulni a régi hibákból" indíttatású felvetések némelyike ugyanakkor a legnagyobb jóakarattal sem hasznosítható, nemcsak azért, mert Sas a kérdést a „haladó hagyományok" és a „hibás hagyományok" szabadon definiálható, ezért tarthatatlan kategóriák mentén tárgyalja, hanem mert a csehszlovákiai magyarok hagyományképét a valóstól idegen elemekkel dúsítja.

A „felszabadításunk Keletről jön" (gottwaldi) idézete a maga történeti kontextusában nem tűnik elrajzoltnak, kifejtése, „a szláv Keletről" (26.) hangsúlyozásával azonban problematikussá teszi. Az anyanyelvi oktatás újraindulásán munkálkodó szlovákiai magyar olvasók figyelme aligha siklott el az olyan (sztálini) jövőkép fölött, mely kilátásba helyezte, hogy „a nyelvek egy közös nyelvvé olvadnak össze" (83.), másrészt megnyugvásként tölthette el őket a megjegyzés, mely szerint „a fejlődésnek ez a foka még messze van", s különösen a fejtegetés zárlata: „Addig minden nemzetnek elvitathatatlan joga, hogy fiainak iskolázása nemzeti nyelvén történjék, sajtója, színháza és más kulturális intézményei legyenek, amelyek saját anyanyelvét szólaltatják meg és fejlesztik." (94.)

A kisebbségi közgondolkodásban szerepet játszó történelmi és irodalmi művek vizsgálatának tapasztalatait gyarapítja a *Történelmi és irodalmi tanulmányok* szerzőjének árnyalt képe is. Ehhez hozzátartozik egyrészt a két háború közti időszakban „aktivista", szociáldemokrata és polgári jelzőkkel illetett Sas Andor (Masaryk és Beneš műveinek fordítója), másrészt a *Történelmi és irodalmi tanulmányok* szerzője, aki az első köztársaság polgári rétegéről megállapítja, hogy „végül fasizáló utakra tévedt", valamint hogy az „aktivisták szociáldemokrata beállítottságú lakájirodalma" terméketlen és perspektíva nélküli volt. Aligha kétséges, hogy a hagyományfeltárás mához szóló üzeneteinek két véglete, a mindenkori – irodalmi, ideológiai – kánonhoz való alkalmazkodás és a vele szembeni ellenállás nem a múlt mélységes mély kútjából szól.

Abból tisztán – Sas Andor könyvében is – 1848 üzenete hallatszik ki, az irodalomban Petőfié, Eötvösé, Kossuthé, Móriczé. S Móricz kapcsán a szlovenszkói magyar autodidakta népi íróé, Sellyei Józsefé. Az akkor már egy évtizede halott Sellyei alakját éppen itt, 1953-ban kiadott könyvében eleveníti fel Sas, s nyilván az ő érdeme is, hogy 1957-ben megjelennek Sellyei válogatott elbeszélései. Sas Andor függőónja ez esetben olyasmin koppant, ami a közösség hagyományképébe beleillett. Pedig csak megemlíti, hogy Móricz a Nyugatban „parasztttárgyú elbeszéléseiből közölt egyet", valamint hogy „Móricz Zsigmond bizakodással várta Sellyei Jóska sokat ígérő tehetségének kibontakozását, felkereste őt Sellyén". De figyelembe véve Sellyei posztumusz pályáját, továbbá hogy az idei könyvhétre ismét megjelentek válogatott novellái, ma úgy tűnik, a szlovákiai magyar irodalomban Sellyei József a korral haladó hagyomány.

Csanda Gábor

ÚJ KÖNYVEINK

Tőköly Gábor
Kastélyok, kúriák, udvarházak Gömörben I.
Méry Ratio

Az egykori történelmi Gömör megye képeskönyve, a kizárólag színes fényképekből álló, kétkötetes, történelmi és művészettörténeti szakkönyv első része Abafalvától Jolsváig tárgyalja a címében foglaltakat, a régió megismételhetetlenül szép építészeti értékeit.

Kötve, 116 old., 15,5x21,8 cm
bolti ár: 290 Sk **kedvezménnyel: 261 Sk**

Zemlényi Attila
Rodeó
AB-ART

A miskolci költő harmadik verseskötete, mely a szecesszió látomásvilágába vezeti olvasóját, ugyanakkor a mai veszélyeztetettségérzetet is megjeleníti. A boldogságra vágyó ember szembesülése a világ szörnyűségeivel. A könyvet Eszik Alajos rajzai díszítik.

Kötve, 64 old., 13,3x19 cm
bolti ár: 200 Sk **kedvezménnyel: 150 Sk**

A hagyomány őre

„Íróink és napilapjaink gyakorlatba vették a pajtáskritikát, és a közönséget bizalmatlanná tették jó és rossz irodalom iránt egyaránt" – idézi Simándy Pált legújabb kötete címadó tanulmányában Filep Tamás Gusztáv. Én minden „pajtáskritika" nélkül szeretném az olvasó bizalmát megnyerni a szerző remek kötetének. Az esszék és tanulmányok egy része másutt már korábban megjelent, s most kisebb módosításokkal, pontosításokkal kerül az olvasók elé, más részük pedig e kötetben lát először napvilágot.

Tanácstalan vagyok. Bizalmat: olvasót szeretnék szerezni ennek a gyűjteményes munkának, mégis tanácstalanul teszem, mert a szerző rengeteg változást, újonnan megvilágított múltbeli valóságelemet jelöl be a (cseh)szlovákiai magyarság két világháború közötti szellemi életéről főként 1945 és 1989 közt rajzolt, számos pontján félrevezető, torz, nagy léptékű térképen, de egy rövid ismertetésben ezeknek csak töredéke villantható fel valamelyest.

Filep Tamás Gusztáv lendületes esszéstílusba oltott tényszerűséggel, (mikro)filológiai és bibliográfiai apparátus, valamint életrajzi adalékok végképp nem öncélú, hanem nagyon is helyénvaló felvonultatásával, egy végig következetesen okadatolt megközelítéssel olyan múltképet szorgalmaz, melyből – ha van erre kellő befogadói közeg – egy lehetőleg torzulásoktól mentes önkép bontakozhat ki, amely viszont a közösségi jövőkép formálódásához tűnik elengedhetetlennek.

Az Erdélyi Pálról, Maléter Istvánról, Gömöry Jánosról, Peéry Rezsőről, Esterházy Jánosról, Szvatkó Pálról és Borsody Istvánról készült pályaképeket, illetve a kor- és eszmetársaikról festett kisebb portrékat, a (cseh)szlovákiai magyarság 1918–1938 közötti és második világháború alatti kulturális, politikai és közéletéről szóló összegzéseket itt nem kivonatolhatom, s azokat különben is el kell olvasni.

Sokkal fontosabbnak tartom e helyt hevenyészett csokorba gyűjteni azokat a megállapításokat, amelyeket Filep Tamás Gusztáv az 1918 és 1945 közti (cseh)szlovákiai magyar szellemi élettel kapcsolatos eddigi kutatások eredményeiről, azok módszertanáról (roszszabb esetben csak módszereiről) és szemléletmódjáról közöl. Ugyanilyen lényegesek a szerző egy-egy arc- vagy korkép alapján levont, általánosítható következtetései is.

Ami a vizsgálódási alapkoncepciót illeti, Filep Tamás Gusztáv szerint „a két világháború közötti csehszlovákiai magyar eszmetörténet kutatását a régió századfordulójának feltérképezésével kell kezdeni, mert a szálak oda vezetnek vissza, s a húszas-harmincas évek magyar kisebbségi politikusai akkor járták ki a közéletiség iskoláját". S bár a századfordulót érintő eszmetörténeti alapkutatások (eredményei) egyelőre hiányoznak, a tanulmányok és esszék írója részkutatások alapján is világosan látja egyes megközelítésmódok téves, tendenciózus vagy kifejezetten ferdítő voltát.

Például a két legnagyobb magyar ellenzéki pártot retrográd kövületként feltüntető és elkönyvelő korábbi, (vulgár)marxista fogantatású, egyoldalú és előítéletes történetírással szemben úgy látja, hogy a keresztényszocialisták és a kisgazdák tömörülése egyaránt „magában hordozta az októberi forradalomban szerepet vivő szerveződések örökségét is", hiszen a polgárság és az értelmiség nagy része a Károlyi-kormány híve lett annak megalakulása után. „A felföldi városok megszállásának idején... a radikális polgár, a modernitás híve és a monarchista, konzervatív elit – egy nemzedékkel korábban közösen vívták meg harcukat a vármegye ellen – együtt nézett szembe a legionisták puskacsöveivel" – írja Filep Tamás Gusztáv érzékletesen.

A korabeli kulturális élet 1989 előtti történetírói megítélése terén is hasonló egyoldalúságok kiküszöbölésének szükségességére hívja fel a figyelmet. „Egy időben szokásban volt a két világháború közötti csehszlovákiai magyar művelődési intézményeket a színvonaltalanság, ódivatúság vádjával illetni" – jegyzi meg Filep Tamás Gusztáv, majd hozzáteszi, hogy „e kritikai szempontok sokszor *kritikátlanul* [a kiemelés nála – K. Á.] öröklődtek át a kommunista korszakból", pedig „a kisebbségtörténet kutatásában nem tekinthetünk el e körök és társaságok teljesítményeinek, programjának földolgozásától és elemzésétől; lehet, hogy az összkép nem lesz *sokkal* [F. T. G. kiemelése – K. Á.] vigasztalóbb, de talán más lesz, mint ma".

A kötet írója több helyütt int a fogalmi átfedésekből, s a fogalmak későbbi leegyszerűsítéséből és kiterjesztéséből adódó torzításokra-torzulásokra is figyelmeztet. Ilyen a kormánytámogatóként számon tartott „aktivista" és a csehszlovák állam létjogosultságát lépten-nyomon kétségbe vonó „negativista" fogalma. „A [korabeli] kormánypolitika szótárából átvett terminusok már önmagukban sem fedték a valóságot, s még több félreértésre adott okot az a tény, hogy a két meghatározást sokan átfedésben lévőnek tartották az *emigráns* és *dilettáns* [F. T. G kiemelései – K. Á.] fogalmakkal, melyek közül az első szintén politikai jelentésű szó, mégis esztétikai értékirányultságot véltek jelölni vele". Így már érthető, s éppen ezért teljességgel vitatható is az a leegyszerűsítő álláspont, hogy aki (ami) negativista, az dilettáns is egyben, aki (ami) pedig aktivista, az (főként) emigráns. A csehszlovákiai magyar kommunisták propagandája a maga szája íze szerint igazított a fogalmak tartalmán, nagyjából úgy, hogy aki (ami) negativista, az céltalan sérelmi politikát folytató és passzív, aki (ami) pedig aktivista, az – a magyar kisebbségi kérdések szempontból is – teljesen szervilisen viszonyul a prágai kormányzathoz. Persze, a képet még árnyalhatnánk, ez a röpke vázlat itt és most csak azt akarja bemutatni, hogy a maga korában általánosan elterjedt, később lényegében a két világháború közti kommunista pártideológia értelmezéséből átvett, de széles körű egykori használata miatt ma is sémaként elfogadott aktivista – negativista besorolás alapvetően meddő. Hogy ez mennyire így van, azt Filep Tamás Gusztáv maga is érzékelteti, amikor megállapítja, „a napisajtó vizsgálata során a korábban aktivistának tartott személyek tömegéről derül ki, hogy részt vállaltak valamely olyan kulturális vagy közéleti szerveződésben, amely az ellenzéki pártokkal is kapcsolatban állt". Mindez inkább olyasmire enged következtetni, hogy az „aktivista" és „negativista" csak a korabeli szlovákiai magyar értelmiségiek és közszereplők egy könnyen körülhatárolható részénél jelentett táborba sorolhatóságot, jelentős hányadánál inkább erkölcsi és helyzeti szinten megnyilvánuló magatartásbeli dilemmát.

Természetesen, a fentiek csak a kötetből kiragadott példái annak a szerzői törekvésnek, hogy múltunk tárgyilagos értelmezés(eke)t nyerjen. Filep Tamás Gusztáv azt is tudatosítja, hogy a múltról múltban rajzolt, ám mára már alaposan szakadozott eszmetörténeti térkép az általa hozzá fűzött, helyreigazító pótlólagos jelmagyarázat nélkül használhatatlan, azzal viszont már áttekinthetetlen. És nemcsak ezért, hanem a fehér foltok, a „terra incogniták" miatt is szükség van egy új térképre.

Fehér foltok. Szerinte „voltaképpen nem ezek léte okozza a legnagyobb gondot – e hiányok módszeres, aprólékos munkával betölthetők volnának, ha föl lehetne kelteni a fiatalabb kutatók érdeklődését e kérdések iránt –, hanem az, hogy a meglévő ismeretek földuzzadnak, kitöltik az üres tereket, és ezzel hamis értelmezési lehetőséget kínálnak föl". „Ez az, ami a szintézis megszerkeszthetőségének ígéretével kecsegtet, egyszersmind illuzórikussá tesz minden esetleges szintéziskísérletet" – teszi még hozzá. S én mint olvasó innentől fogva újra tanácstalan vagyok. *(Ister, Budapest 2003)*

Korpás Árpád

Minotaurus lakcíme

Mizser Attila költészetének van egynéhány konstans, makacs, permanens vonása, ami – félreértés ne essék – nem valamiféle romantikus specifikum, mely a mizseriség tettenérhetőségét, a szerzői én látványos integritását lenne hivatott megjeleníteni. Ezek az alapvonások értelmezéskísérletemben egy labirintus architektúráját hozzák létre, mely a globális „össznépi", totálkulturális szövegelés terét osztja fel. Ilyen térkiszakítás például a szonettesítés eljárása a kötetben. A szonett itt nem pusztán forma vagy egyféle kulturális gyakorlatra és történeti beszédmódra utaló gesztus: a szonett itt egy „erőszakos" eljárás következménye, a tájékozódás céljaira felosztott labirintusrész: mintha egy négyzethálón vagy számítógépes szimuláció révén jelölnénk ki az egész résztereit, határoznánk meg az orientációs pontokat. A szonett körül is éppoly nyüzsgő szövegélet van, mint magában a szonettben. A téma sokszor csak egy megállíthatatlannak tetsző szövegfolyam megfékezése és mederbe terelése.

Minden elbizonytalanító effektus és felszámolás alatt álló vagy már felszámolt autoreferenciális gesztus ellenére a mélyben mégis lehetséges attitűdként bukkan fel a látványosan megkonstruált kocsmaköltő léha profilja („nem lesz háklis kocsmaszagra"); egy könnyű kezű, rapperbe oltott szövegelő lehetne, aki bravúros rímösszecsengetéseivel (szótag – fórt ad, átcsajoz – daidalosz, mint bambi őz – klavírhoz dizőz, vigyél – robgrijé stb.) és zérómorfémás szöveggeneráló eljárásaival (pl. az *idegen pálya* című szonett) tovább konzerválja a kilencvenes évek oly jellegzetes textusait. A rímlánc a labirintus Ariadné fonalaként funkcionál: a szöveg önnön magát nemzi, partenogenezissel szaporodik.

A mottóként funkcionáló előszonett igazából mértékegység-választás: egy szonettnyit ragadunk ki a nagy szövegből, mely rendíthetetlenül tarol és értelmezhetetlenül foly körbe mindent. A szonett anatómiájához a romantikus és posztnyugatos és neoszentimentális beszédmód destruálása csatlakozik „tizennégy sor és száznegyven szótag / minden bizonnyal ennyi fórt ad / ha hagyod majd a formára bízni // bazi nagy szíved". Az önmaga narcisztikus leírásával kitöltött és a metaszonett létrejöttének dokumentálását összekacsoló vers a kilencvenes években olyannyira felértékelődött mesterségbeli tudás effektusát tematizálja újra, miközben egyszersmind megalkotja a captatio benevolentiae retorikai alakzatának inszinuatív hatásmechanizmusaira épülő szövegegységeit is. A kezdővers (címe *folytatás)* a mottó utáni tárgymegnevezés feladatát látja el, ugyanakkor a kezdés és folytatás mozzanatait egyenrangúsítva mintegy rámutat a szöveg örökkévalóságára is: a szöveg öröktől fogva árad és özönli el a kozmoszt, változatos nyelvekbe rendeződik, változatos diskurzusokat alakít ki, és elmossa azokat. A vers igazából kiragadás és rituális felmutatás az itt-ott potensnek és hatékonynak látszó tudásból. A kötet tárgya szegről-végről ez a szövegszerzés: a szöveg meghódítása egyfajta örökös kamaszos lendülettel és szenvedéllyel. A szöveg szigorúsága (= „ír egy nap szigorú szonettet") tehát se nem a költő kreátori pózából, se nem vátesz-médium szerepéből következik, sokkal inkább a szöveg kezelhetetlenségét minduntalan érző versíró hétköznapi kísérleteiből.

A szonett olykor episztolikus természetet ölt (*magától, hangadás kedvesemnek),* és ennek az interperszonális viszony következtében mintegy meg is képződik az előzmény, illetve az utózmány (esetleges válasz) zérómorféma-szerű hiánya. A *Labirintus* c. ciklus nem-szonettjeit is akarva-akaratlanul kiegészítjük, illetve kurtítjuk, mert érezzük a labirintus ritmusát, mert vezet Ariadné fonala, mert ki vagyunk éhezve a küzdelemre.

A szonett viszont a legtöbbször puzzle: heterogenitások toborzója és tobzódása, melyeket a mégiscsak kibomló (inkább textuális természetű) történés rendez értelmezhetővé.

A szonett néha alkalmi regiszterbe szorított reflexió (pl. *ki meghívót kapván tépelődik és azt gondolja hogy...*). Mizser verseinek eme rétege a legmeglepőbb, már ami a szerzői funkció identitásválságait illeti: Mizser mintha több versében is a megváltozott költőszerep/szereptelenség gondjaival küzdene meg. Számtalan helyen merül fel e szerepdevalvációkból adódó konfliktus: egy-egy sikeresen kialakított persona nála a „létben tartó szervizek" funkcióját tölti be, vagy a rigmusként szavalható kanonizálásproblematizálás is ellentmond a mizseri szövegszövés bevett gyakorlatának: „nem emel be már senki sem / nem vesznek szóba se számba / a magamfajta mit tegyen / hogy legyen kanonizálva". A „jauss derrida nem szakaszt" humoros gesztusa mintegy befülleszti a szövegregenerálódás nála megszokott mechanizmusait, és – noha nyilván a tréfa szellemében – mégiscsak továbbkonstruálja a mottóban ügyetlenkedő lírai ént, sőt konkretizálva kárhozatja áldozatszerepre. Mindezen, persze, az olvasó derül, és veszi a lapot.

A papírra írás szinte (ez a szinte pl. a rómaiak viasztábláira vonatkozik) ősinek vehető aspektusait (fogadjunk, hogy legalább negyvenen tematizálták versben a papír fehér terével szembeülő, tollát rágó poétát), vagyis az íróaura-toposz változatait a számítógépes író alakja váltja fel: nincs végül is autográf, nincs primer materiális dimenzió, van viszont restart, kurzor, vírus, lefagyás, fölülírás, men-

Mizser Attila
Szakmai gyakorlat külföldön
Kalligram
Fűzve, 64 old., 14x17 cm
bolti ár: 150 Sk **kedvezménnyel: 139 Sk**

A Nap Kiadó rendkívüli ajánlata

bolti ár: 129 Sk
helyett: 99 Sk

bolti ár: 129 Sk
helyett: 99 Sk

bolti ár: 129 Sk
helyett: 99 Sk

bolti ár: 150 Sk
helyett: 110 Sk

A négy kötet együtt most csak 300 Sk!

tés. Ebben az aurában vajon kibontható-e egy, a közvélekedés közhelyeivé nemesíthető költőimidzs?

Az intertextuális játékok olykor, a legtöbbször, interdiszciplináris játékokká terebélyesednek: nemcsak a szövegekből fakadó zeneiség révén, hanem a motivikus hidak megalkotásában is (ezek általában a film, a reklám, a számítógépes nyelv regisztereibe kötnek át). Érdemes-e felfedni, belehallgatni a mélybe? Nem nyűgöz-e le valósággal a sokat mondóan fecsegő „felszín"? A *tavaly szindbád marienbadban* című szonett nyilván kiterjeszti párbeszédigényét Krúdyra, Az ezeregyéjszakára de talán még inkább Szőcs Gézára. Eszem ágában sincs mikrofilológiai furkálásokba bocsátkozni, hiszen Mizser szövegeinek olvasási stratégiáit e visszanyomozói és utómegvilágítói gesztusnál talán jobban meghatározza a textuális asszociativitás: a fonetika vagy a retorika tárháza, melyet az átláthatatlan mnemotechnika működtet. Az emlékezés attitűdjéből megírt szonett időiségét mintegy karakterizálja maga a nyelv, az emlék ugyanakkor nyomozás is, vissza-élés és visszaélés a tradícióval, mely már megtapasztalt jelenlétében is múltként tételeződik. A versre – Mizser alapján (is) úgy tűnik – nem lehet többet bízni, mint önnön szövegét, az olvasóra is csak önnön szövegét. Ebben a konstellációban van némi monotonitás (a labirintus hasonló falai), viszont ez a monotonitás formálja az egyéni teret, ez adja az írás gyakorlásának ritmusát.

A sportmetaforika is alkotásesztétikai allegóriák sokaságát veti felszínre: „személyünk adta ócska partvonal", „foltokból akár lasztit összevarr". Míg az első az én határainak (mert vele játszunk) kodifikálhatóságát vizslatja, a másik idézet magát a versgenerálást kódolja.

A cím – *szakmai gyakorlat külföldön* – egyszerre játszik el a versírás gyakorlatjellegével, mely a mesterségbeli tudás felértékelődését naturalizálja, másrészt a magyar irodalmi kánonok felé (a föl nem vállalt ún. határon túli irodalomár szerepből fakadó) allegorikus lépéseket magyarázza, illetőleg a szöveguniverzum heroikus Thészeuszának „külföldi", azaz krétai (immár rutinos) költő-héroszi szerepvállalását jelzi a szöveglabirintusban.

A *kréta és toll* című szonett is a szójelentés ambivalenciáinak kiélezésében érdekelt, ki is lehetne más „szonettünk hőse", mint Ikarosz, aki ugyanúgy bukik el, mint a címlapon vagy Jacopo Sannazzaro Ikarus című – szintén – szonettjében (a vers alighanem e klasszikus opus felülírásaként is értelmezhető lehetne). Mégis azon a ponton tud radikálisan potens hozadékkal csatlakozni e nagy ívű ismételten interdiszciplináris párbeszédbe, hogy a textus nemcsak reszituál és destruál, hanem magát az alapanyagul használt szót is folytonosan kiszolgáltatja mozgó jelentéseinek (pl. kréta, toll).

Mizser szöveglabirintusában bolyongva tudatosul bennünk, hogy a Minotaurus nem más, mint Ariadné: a nyelv metamorfózisának egyik lehetséges jelölővariánsa. *(Kalligram, Pozsony 2003)*

Csehy Zoltán

Magánszöveg

Látszólag könnyen ír, de válaszai nem kételymentesek

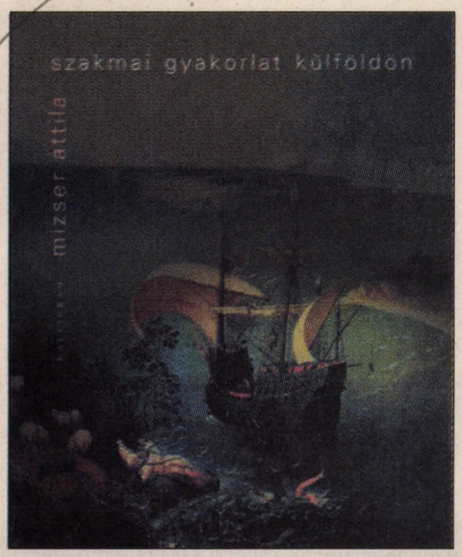

Azok számára, akik még nem ismerik a szerzőt, a következő áll a kötet borítóján: „Mizser Attila 1975-ben született Losoncon, 2001-ben végzett a Miskolci Egyetem magyar nyelv és irodalom szakán. Doktorijára készül. Első kötete 2000-ben jelent meg *Hab nélkül* címmel az AB-ART kiadónál."

„nem emel be már senki sem – kezdi egyik versét egy József Attila-parafrázissal, a *Nem emel föl* című vers nyomán a szerző:

„nem emel be már senki sem
nem vesznek szóba se számba
a magamfajta mit tegyen
hogy legyen kanonizálva"

Mizser Attilának a kötet egészét tekintve láthatólag ez az egyik legfontosabb kérdése, és ez létkérdés valóban: melyik versképtő út vezet az elismeréshez, a költészeti osztályba? Ehhez formálisan a kötött versformát választja, a szonettet, strófikus dalt, s úgy tesz, mintha művelné. De a legelső szonett az alábbi vallomással kezdődik: *„Ó, hogy utálok szonettet írni"*...

Mégis, elég sok szonettet ír. Tudja, hogy az 14 sorból áll, és körvonalakban követi a rímszerkezetet, de a szótagszám, a jambikus kezdés és sorvég szigorúsága nélkül. Pontosabban, a jambikus sorokat trochaikusokkal váltogatja. Ez az oldott, a sorlejtést arányosan váltogató írásmód megfelel a szerző azon belső törekvésének, hogy a mai közbeszéd, a médianyelv különféle szubkultúrák tónusában szólaljon meg. A nyelvet nem teremti újra, hanem hagyja működni, folyni, csapódni – természetesen a saját vérmérséklete és észjárása szerint. A versformák tudatosnak mutatkozó kezelése néhol föllazul: a trochaikus *labirintus* című vers első szakaszában a harmadik sor, harmadik szakaszában a második sor például jambikusba fordul, amit a kétféle sor össze nem illő rímeltetése is mutat: ariadné – valakié...

Ahogy a névtelen, de éleslátású kötetajánló írja: „Minden egyes vers lényegében eleven beleszövegelés a mindent elsodró szövegdömpingbe és a »lomha« kulturális tradícióba. Mizser leszámol a hagyományos vallomáslíra szokványtoposzaival: a kifejezés autentikusabb lehetőségeit egyfajta szabad nyelvi-ritmikai áradásban véli megtalálhatónak."

„négy napig várt a tankban a cucc
az évad make up kongruál
a tag beáll és hörög egy fuck
offenzív alkat de így dukál" (*blöff*)

A magánszöveg bizonyos intimitást és vallomásosságot kíván helyettesíteni. Amolyan férfias szeméremmel és argós szókimondással tudatja a hagyományosnak nevezhető vallomáslíra szerzőiéhez hasonló közérzetét: útkeresést, küzdést, kudarcot, próbálkozást, jólét utáni vágyat, a világ elviselhetetlenségét, önkívületet, a testiség áhított és taszító állapotait mutatja be a magány keserű és trágár felhangjaival.

Mizser Attila látszólag könnyen ír, de ez nem jelenti azt, hogy kételymentes a sorskérdésekre adott válaszait illetően. Lepattant nyegle nők, futballmeccsek, pótszerek és vegyszerek, vip-öltönyök, zakók, mellények és bélések, sok-sok útnak indulás sorakozik a verseskötet lapjain, veszélyes talpszakaszok, sokféle, naturalista gyomor- és testműködés, grammatikailag – másoknál stílusértékű – elharapott szavak (*sopán, mahagón, lófra*), idegen szavak magyar helyesírással és meghonosodott, de idegenes szavak, a szándékos és kihívó mindennapiság motívumai uralják a szorosra szerkesztett verseket (bénázgat, *ród művi, rákattan, filózza, cicózza, robgrijé, milyen szar ma, furt lebaszol stb.*). Az is jelzés, hogy miről nem szeretne beszélni. De tudósít, mert lírikusként nem tehet mást.

„...ennyit érnek
a tetteikre nincs kamat
az asztalon fáradt fények
mahagón ízbe zárt zamat" (*őszi gomb*),

illetve:

„olajozottan mint egy versben
hol kímélet és arány vegyül
úgy sértem fel precízen sebzem" (*leszámolás*).

A verseket olvasván az a benyomásunk támadhat, hogy a költő kelletlenül támaszkodik ugyan a kötöttebb formákra – talán ebben látja a költői siker külső garanciáját –, de mondanivalóit tekintve mégis ezek a formák a legadekvátabb megjelenítői annak az egyszerre magabiztos, kétségbeesett és mindenféle össztársadalmi lehetőségből kiábrándult nemzedéknek a számára, amelyet *„nem tart meg mentő szerkezet"*.

Érdekes lesz követni, hogy következő köteteiben vajon a szerző beszédmódja simul-e a csiszoltabb formákhoz, vagy a formákat rántja majd össze a lét másnaposságával folyamatosan megküzdő kifejezésmód. *(Kalligram, Pozsony 2003)*

Balla Zsófia

Kutyabaj

Mondtam, mondogattam magamnak, miután leperkáltam a boltban, tavaly ilyentájt a *Kerékkutyáért* az összeget.

A kötet szép. A borító kemény. A cím több mint jó. Aztán igényes illusztrációk vezetnek a szöveg felé. Mint egy színházban a kecsegtető díszlet, amelybe lámpaoltásig még nem zavar bele az előadás. A (cím) köré kerített filozófia se semmi, fiktív szócikkek, akár igaz, valós is lehetne. Olvasó nem kívánhat többet.

Vagyis...

Vagyis aztán az a hülye helyzet alakul ki, hogy ebből egy cirka százhetvenhat oldalas regényszerűséget kellene kapnia. Nem lenne ez túl nehéz, amolyan Nessus-inges feladat. Az író által használt alap klasszikus. Regénybe illő. Egy szerelmi háromszögben tévelygő értelmiségi kalandozása (aki olvasott már netán Grendelt, az nem fog nagyon elképedni, zavarba esni), azért ez persze kellően *győrysen* gyurmázva: némi aberráltság, szex, a mostanság oly nagy promót kapó fű, és más megejtő látomások, hallucinációk, na meg misztikum kapnak megkerülhetetlen főszerepet.

Pozsonyi psycho írhatnám, ha már nem írták volna.

Mint ahogy már annyi mindent írtak róla. Eddigi megítélése, fogadtatása inkább az író novelláskötéteinek tekintetében volt kedvező (*Vércsapolás*, *Az utolsó légy*). Mostanáig talán ott mutatott jobb teljesítményt, hosszabb írásaiban mintha a szerkezet nem lett volna kellően masszív (*Ütközés*). Lepattant róla a szöveg, meg a duma. Győry Attila eddigi munkái mindig azon véreztek el, illetve nem, hogy a szerkezet mennyire volt feszes, mennyire volt aládúcolva, hogy az időnként nyurga mondatok le ne csússzanak róla, tudjanak kapaszkodni valamibe.

Most nem bízott semmit sem a véletlenre a szerző. Kemény keretbe ágyazva, építve a mű. Kerítés köré, sok kis ékelés.

Az irodalmi példák, példaképek, a nagy elődök-mesterek most is megjelenítődnek, dekódolhatók. Győry nem teketeóriázik sokat. Elmondja, hogy kik a kedvencek, illetve bizonyos manírjaiban kikre emlékeztet, kik lehetnek az olvasó számára a kapaszkodók (Bret Easton Ellis, Osztrovszkij, Mészöly Miklós). Egy név azonban elhallgatódik (ez persze nem lenne baj), de nem, mégsem, egész nyilvánvalóan ott van a fejezetek közt, a szöveget szervező tarotkártyák ötlete, amely – úgy gondolom – bizonyos Italo Calvinótól mentett, *Az egymást keresztező sorsok kastélya* című regényéből, ahol hasonló funkciót lát el ez a szekvencia.

A regény tehát bizonyos irodalmi szövegek, példák felől is lehetőséget ad az olvasásra.

A cselekmény lendületes *bekezdéssel*, igazi pörgéssel, dinamizmussal indul. Majd jön a *kerékkutyával* történő ütközés, a könyv egyik központi eseménye, amely mintha túlságosan, valósan megzavarta, megrázta volna az írót-dramaturgot, a lendület itt kicsit megáll, megtorpan, pár oldal erejéig még megpróbál drámába átmenni, keresni egykori vonalát, fonalát (műfaját?), ejtőzik egy kicsit, de mint ahogy a főhős Simon, végül kénytelen elrebegni önnön halálát, végét.

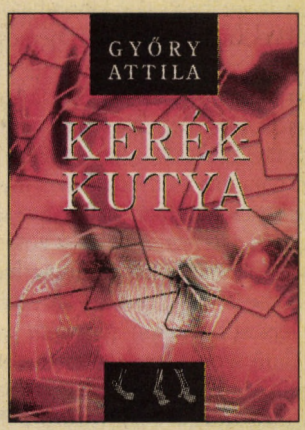

Győry Attila
Kerékkutya
Kalligram
Kötve, 176 old., 15x21 cm
bolti ár: 179 Sk
kedvezménnyel: 169 Sk

De még épp idejében. Most ez itt működik. Győry lapjárása, igaz, kicsit sablonos, de egyébként remek. Kimért, pontos, precíz. Elegánsan ellensúlyozza ezzel a lezser beszédmódot, az időnként kicsit kevésbé stilizált mondatokat.

Győry Attila tehát kellően behúzta a gyeplőt, lehet, talán túlságosan is, gondolok most a kissé kiszámítható végre (a halál amúgy is szörnyű, nemhogy félkövérrel szedve, egy regény majdnem utolsó szavának).

A jelek azonban biztatóak. Gyűjtöm a pénzt. Várom a következőt. *(Kalligram, Pozsony 2002)*

Mizser Attila

Kedves könyvbarátok!

A bemutatott könyvek a megjelölt kedvezményes árakon megrendelhetők.
1000 Sk feletti megrendelés esetén nem számítunk fel postaköltséget (65 Sk).
Könyvtárak és iskolák, figyelem! 1000 Sk feletti megrendelés esetén 25% kedvezményt biztosítunk.

MEGRENDELŐLAP

Szerző(k) és cím(ek):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A megrendelő neve:

.....

Lakhely, utcanév, ház- és irányítószám:

.....

.....

.....

.....

Postacímünk:
Vydavateľstvo Kalligram, s. r. o.
Staromestská 6/D P. O. Box 223
810 00 Bratislava 1
Tel./Fax: 00421-2-544 15 028
e-mail: distribucia@kalligram.sk

Cselényi László olvasónaplója

Förtelmes Kaszálógép

A vagy Köszöntés Hiccingából – (cseh)szlovákiai magyar költők 1918–2003 címmel jelent meg költészetünk legújabb antológiája a Madách-Posoniumnál Tóth László válogatásában. Egy ilyen antológia természetesen mindig nagy esemény (ne feledjük, a Harmadvirágzás nemzedékeit általában antológiák szerint osztályozzuk!), s különösen jelentős esemény, ha egy egész korszak (immár majd egy évszázad) költőinek sorakozójáról van szó. Nem is tudom, volt-e már ilyen antológiánk, hisz a *Szélkiáltó* vagy a *Jelenlét* csak a Harmadvirágzás költészetét pásztázza, nem az egész Trianon utáni korszakot.

Egy előzménye azonban volt, s az is épp Tóth László válogatása, a Pesten 1990-ben megjelent *Szélén az országútnak*, mely voltaképpen előzménye vagy ősformája a *Förtelmes Kaszálógép*nek (micsoda cím!), s ha objektíven akarunk ítélkezni, akkor épp e kettőt kell összevetnünk, s a kettő együtt (pozitívumaival, negatívumaival együtt) adhatja az objektív képet. Mert túl az örömön, hogy van ilyen antológiánk, ráadásul ilyen pompás kivitelezésben (ami egyáltalán nem mondható el az előbbiről, amely lapokra esett szét már az első olvasás után, nem szólva arról, hogy egy antológiát általában gyakran forgatunk, így elképzelhető, hogy néz ki tíz év után). Egyszóval túl az örömön... Mert öröm persze, hogy az arányok többé-kevésbé leképezik a valóságos helyzetet. De csak többé-kevésbé, sajnos. Mert tény, hogy költészetünk legjava Forbáth Imre, Bábi Tibor, Ozsvald Árpád, Zs. Nagy Lajos, Tőzsér Árpád nevéhez fűződik, s az antológiában is így szerepelnek, kb. tíz oldalnyi terjedelemben. De az már eléggé megkérdőjelezhető, hogy ebbe a kategóriába tartozik-e Mihályi Ödön is (főként ha Mécs László vagy Győry Dezső csak két-három verssel szerepel), s hogy ide tartozik-e az ugyanígy szerepeltetett Gál Sándor és Mikola Anikó (általában az *Egyszemű éjszaka* szerzői) vagy a még fiatalabbak.

Egy antológiának, értelemszerűen, bármennyire szubjektív dolog is a válogatás, mégiscsak tükröznie kellene a valóságos helyzetet (a Való Világot). S akkor semmiképpen sem fogadható el az első köztársaság par excellence csehszlovákiai magyar költőjének, Győry Dezsőnek ez a megalázása, hogy két és egynegyed oldalon szerepel. (Érdekes, a *Szélén az országútnak* című antológiában még tizenkét verse van. Mi történt azóta: Győry változott meg, vagy Tóth László?) Tény: elképzelhetetlen, hogy egy ilyen gyűjteményből hiányozzon az *Emberi hang* (Vox humana) például.

Még bántóbb Mécs László esete. Ő ugyan nem volt olyan jelentős költő, mint amekkora a legendája volt (ahogy Győry sem, persze), de olyan jelentéktelen sem, mint amilyennek a marxisták állították. Elképzelhetetlen, hogy hiányozzon a *Rabszolgák énekelnek*, ahogy tudtunkkal a *Hajnali harangszó* is csak külső szerkesztői nyomásra került az antológiába. Megkérdőjelezhető például Márai szerepeltetése. Igaz, hogy költőként nálunk kezdte, de a *Halotti beszéd* hozzánk tartozik-e? S ha Márai igen, akkor például az Érsekújvárott született Kassák Lajos miért nem? S mi legyen például Monoszlóyval? Aki Pesten kezdte, Bécsben végezte, nálunk alig tíz évet írt? S nézzük a kifelejtetteket!

Igen, elismerem, az esztétikai minőség nem elhanyagolható kategória. De vagy mindenkire érvényes egyaránt, vagy különben... A nemrég kilencvenévesen elhunyt Csontos Vilmos bizonyosan nem volt nagy költő, de hetven éven át szorgalmas munkása volt literatúránknak, s egy-két verse (*Jaj, Szikenice partja!*) ugyanúgy idefért volna, mint Sebesi Ernő, Jarnó József, Pozsonyi Anna, Berkó Sándor s még egy tucatnyi versírónk termése. S hová tűnt Farkas Jenő, ha Kövesdi László ott van? S Veres Jánosnak miért csak három, Simkó Tibornak miért csak egy verse van, ha Török Elemérnek, Kulcsár Tibornak három-három? S ha a harminc éve hallgató Bárczi Pista benne van, miért nem lehet ott Batta Gyuri? S végül a legifjabbak: Bettes Pista, Farnbauer Gábor legalább olyan jó költők, ha nem jobbak, mint Barak vagy Hizsnyai. Aztán: ha Z. Németh István ott lehet, miért nem lehet ott Szászi Zoltán? S ha Németh Zoltán ott van, miért nincs ott Mészáros Ottó és Szűcs Enikő?

Legalább ilyen problémák vannak, sajnos, a szerepeltetett vagy kihagyott versekkel is. A legbántóbb faux-pas-nak Bábi Tibor esetét érzem. Történetesen most készítek egy Bábi-válogatást, s magam is most jöttem rá, hogy mennyivel jobb költő, mint hittük (Tőzsér előtt bizonyosan a legjobb, még talán Forbáthot is beleértve), de ugyancsak meglepődtem, hogy mennyire nem az agyondicsért *A forrás éneke* az erőssége, hanem a rövidebb versek. Tóth Laci viszont, igaz, hogy tíz oldalon, de csak a terjengős *A forrás énekének* második részével szerepelteti Bábit, teljesen torz képet alkotva róla. Nehéz dolog persze a válogatás, különösen a jelentős költők esetében. Tőzsér méltó szinten szerepel ugyan, de egyoldalúan, s hihetetlen, hogy egy ilyen gyűjteményben nincs ott a *Férfikor*, s más mellőzhetetlen költeményei. Magam is hiányolom, elégedettségem ellenére, hogy csak a montázsaim képviselnek, s egy sor sem az *Összefüggések*ből vagy a *Jelen és történelem*ből, hogy a még korábbi verseket vagy a későbbi *Aleatóriá*t ne is említsem.

Summa summarum: tartozik és követel. Hely híján végül beszéljenek a számok. Ki hány sorral szerepel? Tőzsér 360, Mikola 336, Cselényi 324, Varga 324, Forbáth 318, Barak 311, Gál 302, Mihályi 288, Márai 287, Zs. Nagy 286, Hizsnyai 281, Kulcsár Ferenc 268, Tóth László 260, Keszeli 237, Ozsvald 220, Bábi 200... Ellenben: Mécs László 90, Veres János 68, Győry Dezső 64, Simkó Tibor 49. *(Madách-Posonium, Pozsony 2003)*

Tóth László szerk.
Förtelmes Kaszálógép
avagy Köszöntés Hiccingából
Madách-Posonium

A legújabb (cseh)szlovákiai magyar költők antológiája az 1918–2003 közötti időszak versterméséből nyújt válogatást Antal Sándortól Mizser Attiláig. A szerkesztő-válogató Tóth László utószavával, életrajzi jegyzetekkel.

Kötve, 296 old., 13,7x23,7 cm

Lebomló partitúrák

Ady költészetének újraértelmezése az ezredfordulón talán a legnehezebb feladat azok közül, amelyeket a magyar modernséggel foglalkozó irodalomtörténész kitűzhet magának. A szakma hallgatólagos konszenzusa szerint ezen a feladaton áll vagy bukik a modern magyar irodalom történeti feldolgozásának (periodizációjának, rekanonizációjának, poétikai tipológiáinak stb.) sikere. Az utóbbi években nem kevés kísérlet történt Ady – ezeket a tételeket is szem előtt tartó – újraolvasására, melyekből H. Nagy Péter is kivette a részét, sőt – mint azt a *Kánonok interakciója* c. könyvében vagy legutóbb az *Ady-értelmezések* címen általa kiadott tanulmánygyűjteményben olvasható dolgozatai tanúsítják – kezdeményező szerepet is vállalt. Az újraolvasásra tett kísérletekről elmondható, hogy – némiképp sarkítottan fogalmazva – lényegében megerősítik azt a hiányt, amely létrehívta őket: ma, a modern magyar líra kutatásának aktuális fejleményei tükrében egyre jobban látszik, hogy itt (ellentétben pl. a romantikakutatás meglepő eredményeivel) nem Ady újraértelmezésén áll vagy bukik a korszak újrakoncipiálása, s ennek megfelelően paradox az a kép, amelyet az Ady újraolvasását célzó vállalkozások nem is mindig lepleznek magukról. Mindez nem a mai Ady-értelmezések kudarcát, mint inkább agy automatikusan használt történeti konstrukció bukását jelenti, s mintha látensen H. Nagy Péter most megjelent, *Ady-kollázs* címet viselő kötete is ezt igazolná vissza, amennyiben éppen olyan perspektívákban világítja meg kedvelt tárgyát, amelyeket bizonyos értelemben Adyt kikerülő líratörténeti modellek nyitottak meg.

Az ilyen, sajátosan vigasztalan recepciós feltételrendszerek általában arra kényszerítik az irodalomtörténészt, hogy felülvizsgálja azt a metodikát, amelyet irodalomtörténet-írásként a magáénak tud vagy akar tudni. Ez a revíziós szükséglet nem ritkán magával vonja e módszertani keret meghatározta műfajok kérdését, ahogyan az az utóbbi évtizedben rendre megfigyelhető volt – leglátványosabban éppen a Kalligram Kiadó egyik vállalkozásában – a monográfia műfajának sajátos tovább- (vagy utó-)életén: ebben a könyvben H. Nagy – jó érzékkel – amellett érvel, hogy a periodizáció vagy az irányzati besorolás történeti kérdései helyett az Ady-szövegek olvashatóságának problémája kínálja egy olyan feldolgozás horizontját, amely nem vagy nem a megszokott formában tesz eleget a monográfia műfaji igényeinek. Ez a döntés a maga performativitásában nagyon is történeti marad, hiszen a kötet mindegyik tanulmánya arra tesz kísérletet, hogy – valamely értelemben – utat nyisson az időben előre vagy visszafelé, a kiválasztott szövegek és az általuk megvilágított interpretációs dilemmák lehetséges vagy ismert olvasataihoz. A kötet első, *Ady-partitúrák* címet viselő része négy, eltérő módon bár, de egyaránt kanonikus státuszú Ady-vers magyarázata köré épülve (*A vár fehér asszonya, A fekete zongora, Sípja régi babonának, Az eltévedt lovas)* járja körül Ady poétikájának lényegi kérdéseit, a második rész pedig (*Ady-palimpszesztek*), az intertextualitás viszonylag tág fogalmával dolgozva, Ady textuális megidézéseinek, vagy még inkább utóéletének négy példáját vizsgálja József Attila, Domonkos István, Kovács András Ferenc és Orbán János Dénes verseit a középpontba állítva.

Az iménti értelemben történeti feladat a fenti megfogalmazásnál sokkal konkrétabb formában jelentkezik H. Nagy könyvében: nem (csak) arról van szó ugyanis, hogy az értekező oly módon akarna megfelelni maga támasztotta feladatának, hogy bármely áron új értelmezéseket igyekezne közreadni, hanem a szövegek azon szintjét tárja fel (bár, valójában, ez az egyetlen szintje annak, amit valóban szövegnek lehet nevezni), amellyel az olvasásnak valójában dolga van s amely – amint azt a szerző *A vár fehér asszonya* lehetséges önreflexivitását mérlegelve sejteni engedi – bevési magát a művek fenomenális önreprezentációjába is. Ez H. Nagy értelmezéseiben elsősorban a nyelv grammatikai szövevényét, a hangzóság vagy az írás materialitásának effektusait, az intertextusok eredet nélküli, olykor nyelvi törmelékek formájában megjelenő viszonylatait jelenti, amelyeknek az a legnagyobb, történeti és recepciótörténeti hasznuk, hogy olvasás eredményeként, szövegolvasásként mutatja fel azokat a kanonikus koncepciókat, amelyek meghatározó módon járultak hozzá Ady értelmezéstörténetéhez, mint ahogyan azokat is, amelyek ezek revíziójára tesznek kísérletet.

A tét tehát nagyon is történeti természetű: teljesen világos, s mint az ilyen összefüggé-

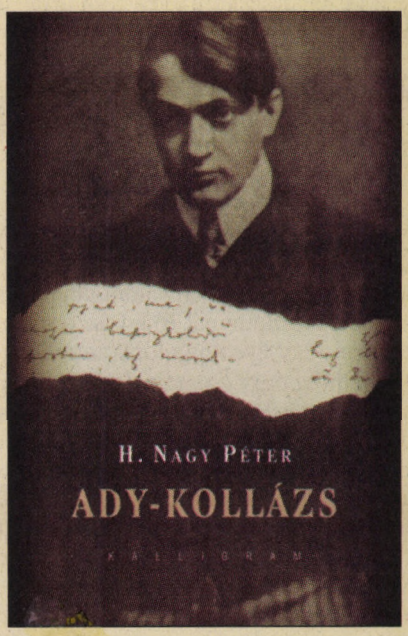

H. Nagy Péter
Ady-kollázs
Kalligram
Az Ady költészete iránt érdeklődők kézikönyve lehet a kötet, mely bepillantást nyújt a 20. század egyik legjelentősebb költészeti teljesítményének újraértelmezési munkálataiba.
Kötve, 248 old., 12x18 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel: 169 Sk

A KT Kiadó rendkívüli ajánlata

Dobi Géza
Martosi népdalok
Fűzve, 122 old.,
14,8x21 cm
bolti ár: 99 Sk

Dobi Géza
Mikor engem besoroztak
77 katonadal
Fűzve, 80 old.,
12,5x20,5 cm
bolti ár: 98 Sk

Dobi Géza
Szélhívogató
Szlovákiai magyar költők megzenésített versei
Fűzve, 48 old.,
12,7x20,5 cm
bolti ár: 89 Sk

A három könyv most együtt csak **186 Sk**

sek általában, talán ezért marad visszatérően rejtve az irodalomtörténet kanonikus princípiumainak az a sajátossága, hogy ezek nem utólag, mintegy a szövegekre rátéve vagy azok megértését követve fejtik ki hatásukat, hanem az olvasó mindig már rajtuk keresztül jut el (pontosabban: nem jut el) azokhoz a költeményekhez mint szövegekhez, amelyeknek kanonikus rangjáról és értésmódjairól világos fogalmai lehetnek. A naivabb stratégia ilyenkor a recepciós defektust okozó akadály megbélyegzése és ignorálása, ez azonban nem kell, hogy igénybe vegye azt az erőfeszítést, ami valóban olvasásnak nevezhető. H. Nagy egy körülményesebb, hosszabb utat jár be, amennyiben arra tesz kísérletet, hogy megmutassa azoknak az olvasatoknak az erejét, amelyek képesek voltak arra, hogy kanonikus elveket hordozzanak és – akár – recepciós defektusokhoz vagy éppen megvilágító újraértelmezésekhez vezettek. Jól megfigyelhető ez pl. az Ady költészetének megítélését örökre meghatározó allegória vs. szimbólum problematika kezelésén, ahol Horváth János és Király István erőteljes magyarázatait H. Nagy oly módon elemzi és vitatja, hogy messzemenőkig kiaknázza és saját olvasataiban hasznosítja azok felismeréseit is. Rendkívül tanulságosnak mondható pl., hogy Király eredményeiből, amelyek a '70-es–'80-as években meghatározó módon ideologizálták, de szisztematizálták is Ady költészetének egy bizonyos értésmódját, ezek az elemzések nemcsak azt a szabad olvasással szembeni rezisztenciát érzékelik, amely súlyosan hozzájárult Ady történeti megértésének akadályozottságához, hanem azt a teljesítményt is, amely hatékonyan hordozta az ideologikus konstrukciót, de amelyről ma egyre világosabban látszik, hogy képes megtámogatni akár azt a kritikai, elemző munkát, amelyet nem kis mértékben maga tett szükségessé.

Visszatérő stratégiája a könyv versértelmezéseinek, hogy már adott olvasatokból indul ki, általában Király megállapításaiból vagy ezek beszédes hiányából, illetve egy-egy, a jelenhez kötődő karakteres újraértelmezési javaslatból, sőt, a kötet második felében hasonló szerepet töltenek be az Ady líráját bizonyos értelemben olvasó vagy újraolvasó költemények, palimpszesztusok is. A recepció történeti rétegzettsége ily módon olvasatok bonyolult összjátékaként nyilvánul meg: a kötet elemzései a kiindulópontként választott értelmezésekkel kitartóan, a kínálkozó egyéb lehetőségeket azonban regisztrálva haladnak együtt egészen addig a pontig, ahol a szöveg előlép az olvasat, a kommentár mögül, s ez mindig bekövetkezik. A költemények textuális létmódja, amelyre a grammatika síkja, az intertextusok sajátos kollázsa vagy más effektusok világítanak rá, ebben az értelemben maga lép elő partitúrává, amelynek szerepét látszólag a rendelkezésre álló vagy lehetséges olvasatok töltötték be. A szöveg mint partitúra olyan szakmai metaforája az irodalomtudománynak, amelyet sokféleképpen kiaknáztak már és amelynek lehetőségeit H. Nagy itt *A fekete zongora* vagy József Attila *Emberek* című szonettje intertextuális Ady-kapcsolódásainak értelmezésében világítja meg. Valójában azonban a metafora félrevezető: a kötet vizsgálódásai azt mutathatják meg, hogy az, ami a kanonikus vagy nem kanonikus olvasatokban láthatóvá lesz, az nem mutatkozik meg olyan formában, hogy irányíthassa vagy vezethesse ezeket. A szöveget sokkal inkább olvasatai teszik utólagosan vagy – a félrevezető temporális prolepszist kikerülve – implicit módon partitúrává, amely partitúrát már mindig elfedni látszik az előadás, az a performancia, amely aztán értelmezéseket, kánonokat, irodalomtörténetet létesít. Ezt belátva az is nyilvánvalóvá válhat, hogy az, amikor egy-egy gondosan előkészített és türelmesen végrehajtott olvasat (s a kötet legjobb értelmezései ilyenek) valóan (a szerző kifejezésével élve) „visszatéríti" a vizsgált szövegeket a nyelvbe, az valójában e partitúrákat bontja le vagy – legalábbis – helyezi át egy olyan térbe, amely éppoly palimpszesztusszerűen működik, mint azok az intertextuális összefüggések, amelyeket H. Nagy a kötet második felében vizsgál.

A nyelvbe való visszatérést tehát, minden ilyen közhiedelem ellenére, nem úgy kell elképzelni, mint visszatérést valamely tiszta, értelmezés vagy más típusú kisajátítás által még nem illetett helyre, valamely textuális genezis helyére, amelyből visszanyerhető vagy megállapítható az a kanonikus érték, amely minden újraolvasás előtt célként lebeg. Nem véletlen, s ez inkább erénye, mint hiányossága H. Nagy finom értelmezéseinek, hogy ez a kötet nem vagy nem egyszerűen alternatív olvasatokat kínál fel, és nem vagy nem elsősorban új vagy más jelentéseket javasol. Az olvasatok egymást kioltó összjátéka, palimpszesztusa, kollázsa az a hely, legyen az valóságosan jelölt vagy virtuális, amelyet, H. Nagy intenciói szerint, a szöveg közelében tartott értelmezés nyit meg és amelyet a szerző nagy örömére az Adynál mégiscsak fellelhető „nyitott jelentésképzés" tesz mégis megtapasztalhatóvá, s ez a hely az olvasás eredménye, de feltétele is egyben. Az, hogy az Ady-életmű kanonikus struktúrái mögé kérdezve H. Nagy képes arra, hogy felvillantsa ezt a terrénumot, egyfelől egyáltalán nem az Ady-líra hatástörténeti tartalékairól árulkodik. Ezek a megvont partitúrák ugyanis, pontatlanul fogalmazva, nincsenek ott a műben, vagy nem általa adottak. Másfelől viszont Ady költészete csakis általuk, önnön kánonját megtagadva vagy, még inkább, textualizálva élheti mintegy túl önmagát s bontakoztathatja ki önnön lehetőségeit, és éppen ebben rejlik az irodalmár feladatának rejtélyes történeti összetevője, melynek megértéséhez most H. Nagy munkája is közelebb juttathat. *(Kalligram, Pozsony 2003)*

Kulcsár-Szabó Zoltán

H. Nagy Péter sok éve Ady költészetének egyik legkiválóbb ismerője, s igen sokat tesz e költészet újraértelmezéséért, újrafelfedezéséért. E kötet első része négy jelentős Ady-vers részletes, egészen új szempontokat felsorakoztató analízise, a második rész az Ady-líra továbbélését, továbbíródását vizsgálja. Az Ady-kollázs rendkívül érdekes, tanulságos, hasznos olvasmány, amely az egyetemi hallgatók, tanárok, sőt az érdeklődő nagyközönség számára is fontos könyvnek fog bizonyulni. (Kálmán C. György)

A Kalligram Könyvkiadó rendkívüli ajánlata

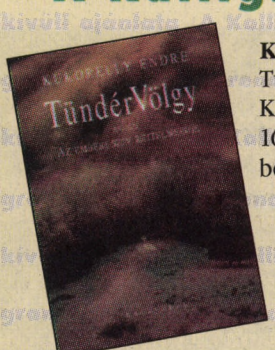

Kukorelly Endre
TündérVölgy
Kötve, 376 old.,
16,5x22,4 cm
bolti ár: 310 Sk

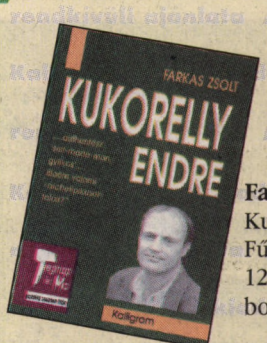

Farkas Zsolt
Kukorelly Endre
Fűzve, 224 old.,
12,5x18 cm
bolti ár: 190 Sk

Egyet fizet, kettőt kap! Azaz: kedvezménnyel vásárolhatja meg a regényt, s ajándékba kapja hozzá a szerzőről szóló monográfiát!

A két könyv most együtt csak **289 Sk**

Alakzatok, képek

Aki ismeri a retorika és a képiség nemzetközileg elismert magyar kutatójának, Kibédi Varga Áronnak öt évvel ezelőtt megjelent tanulmánykötetét (*Szavak, világok.* Jelenkor), annak *A jelen (Irodalom és művészet a századfordulón)* című új könyve – a frekventált témákat illetően – nagyobbrészt az ismerősség jegyében olvasódik majd. A kötet néhány írásában ugyanakkor megfigyelhető egy óvatos szemléleti elmozdulás (a váltás erős szó erre), mégpedig a megértés, az interpretáció elmélete irányába. Másként fogalmazva: Kibédi Varga a szónoklattan hagyománya felől világítja meg az értelmezéselmélet fő kérdésfelvetéseit, jellegzetes elemzői eljárásait és műfajait (Lehet-e a szövegeket értelmezni? *Az önértelmezés művészete).* Ennek köszönhetően a hermeneutika kérdései egy alkalmazási területeiben egyre táguló retorika horizontjában fogalmazódnak újra. Ezzel az eljárással, közvetve, nemcsak a retorika „teherbírását", leíró és heurisztikai potenciálját, valamint a jelenkor irodalmi és művészeti jelenségeinek reflexiójában megmutatkozó termékenységét, válaszképességét demonstrálja, hanem egyben kifejezésre juttatja a két diszciplína egymásra utaltságát is.

Már a kötet címadása is egy frappáns retorikai gesztusként értékelhető, hisz mozgásba hozza a „jelen" szó többértelműségét, amivel egyúttal az alcímben jelzett korszak művészetének egyik leglényegesebb kérdésére, a nyelvi és képi jelek mimetikus és reprezentáló funkciójának összetett problémakörére is utalás történik. A cím ellenére Kibédi Varga reflexiói nem szorítkoznak kizárólag a jelenkor művészi jelenségeinek és teoretikus megfontolásainak vizsgálatára; a kötet egyik fontos hozadéka, hogy ezek tágabb művészet- és tudománytörténeti kontextusban nyernek megvilágítást. A kötet szerzője a jelenkori esztétikai tapasztalat összetevőit és az elméleti reflexió eredményeit általában a múlt horizontja felől (is) szemléli. Különböző művészeti ágak, egymástól távol eső művészi korszakok és teljesítmények közt teremt ily módon kapcsolatot – anélkül, hogy ez anakronisztikus megállapításokhoz vezetne. Ezekben az alapvetően távlatnyitó „visszanyúlásokban" (is) a szónoklattan jelenti számára a legfontosabb irányzékot.

Kibédi Varga nemcsak a irodalmi művek tanítási gyakorlatban is régóta vizsgált stilisztikai és poétikai vonatkozásainak kibontásakor és jellemzésekor támaszkodik a retorika klasszifikációs elveire és fogalmi apparátusára, hanem a szó és a kép, tehát az irodalmi és a képzőművészeti alkotások befogadásának és ábrázolási elveinek összevetésekor is. A szerző „retorikai gondolkodására" – akárcsak előtte más kutatókéra is – jellemző, hogy számára az alakzatok és a szóképek nem csupán a szöveg művésziként aposztrofált kifejezőeszközeit nevezik meg, hanem segítségükkel általános érvényű nyelvi, műfaji, művészetközi és világképi összetevőkre világíthatunk rá. A nyelvi-textuális és a képi-vizuális jelek közti viszonyok sokrétűek (amint azt egyébként szintén Kibédi Varga Áron más helyen megjelent rendszerező-osztályozó jellegű tanulmányaiból ismerhetjük), ezek közül a kötetben az irodalom (tájleírás) és a festészet (tájkép) versengésével, a nyelviből a képi jelrendszerbe való átfordítás eseteivel *(Narratív határesetek),* az irodalmi és képzőművészeti műfajok osztályozási elveinek hasonlóságaival *(Képzőművészet és retorika: történeti kép, monokrómia, ready made),* a percepció (nézni-olvasni) és a hatás intenzitásának különbségeivel (*A regény múltja és jövője),* a kép és a mondat referenciájának analógiáival *(Lehet-e az irodalmat interpretálni?),* valamint a verbális narratíva és a mentális kép összefüggéseivel *(Azonosulás és távolságteremtés az irodalomban)* foglalkozik – hol részletesebben, hol csupán érintve a problémát. Kiemelném még *A mai francia regény* című tanulmányt, mely először a *Kalligram* azonos című számának (2000/9) bevezetőjeként jelent meg, s remek eligazító a témában. A kortárs francia regény egyik jellegzetes tendenciájaként tartja számon a szerző az „alanyosodást", az alanyhoz és a történethez való visszatérést (138.), majd egy lábjegyzetben megjegyzi, hogy a képzőművészetben hasonló jelenségek tapasztalhatók: „A neofigurális festészet a maga módján visszanyúl a portréhoz és a történeti képhez (Chia, Garouste). A performanszokban az alany saját testét disszociálja (Orlan, Abramovic). A video-installáció középpontjában az emberi történés áll (Gary Hill, Thierry Kuntzel, Bill Viola)." (139.) Mindenképpen figyelmet érdemel *A nemek és a kultúra* című tanulmány is, mely a férfi és női írói produkció műfaji különbségeit tárgyalja, különös tekintettel a francia klasszicizmus és a német romantika korszakára.

Befejezésként érdemes még arról is szót ejteni, hogy a világos, lényegre törő stílusnak köszönhetően a könyv a legszélesebb olvasóközönség számára válhat élvezetes és tanulságos olvasmánnyá. Kibédi Varga Áron széles körű tájékozottsága, impozáns tudása nagyfokú szakmai alázattal párosul. Nem az ezoterikus nyelven megszólaló tudós, hanem az avatott közvetítő szerepét vállalja magára, a retorika, a poétika, a hermeneutika és az irodalomtörténet fogalmai és elemző eljárásai segítségével az irodalom és a képzőművészet aktuális és „régi-új" problémáiba vezeti be az olvasót; további forrásokhoz utalja őt, prognosztizál és kérdez, megfontolásra érdemes szempontokat vet fel, egymástól távol fekvő művészi korszakok közti összefüggésekre mutat rá. Talán ebben a megértésre való törekvésben, előadásmódjának fegyelmezett egyszerűségében ragadható meg a legmarkánsabban a szerző hermeneutikai attitűdje. *(Kalligram, Pozsony 2003)*

Benyovszky Krisztián

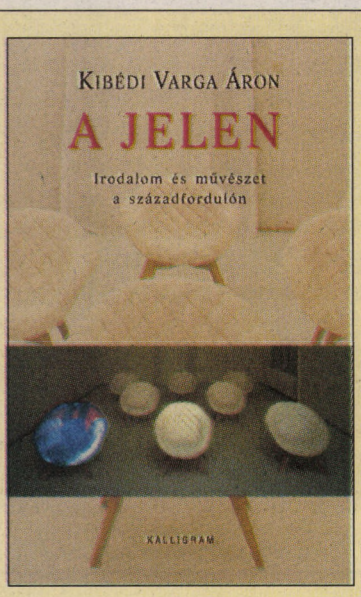

Kibédi Varga Áron
A jelen
Irodalom és művészet a századfordulón
Kalligram
A szerző a jelenkor világpolitikai, társadalmi, kulturális eseményei közt kalandozva többek közt arra keresi a választ, van-e jövője az irodalomnak, milyen új határok és határátlépések irányába halad a művészet.
Fűzve, 224 old., 12x18 cm
bolti ár: 210 Sk **kedvezménnyel: 189 Sk**

Kibédi Varga Áron
Hollandiában élő magyar költő, irodalomtudós. Előző tanulmánykötete Noé könyvei címmel Kolozsvárt jelent meg 1999-ben. Első két verseskötetét (Kint és Bent; Téged) Washingtonban adták ki, a következőt (Szépen) Budapesten. A Kalligramnál 2000-ben jelent meg verseskötete Hántani, fosztani címmel, majd két naplója: Amszterdami krónika (2000), És felébred, aminek neve van (2002).

Benyovszky Krisztián
a nyitrai Konstantin Egyetem bölcsészkara magyar tanszékének oktatója. Két tanulmánykötete jelent meg a Kalligramnál: Rácsmustra (2001), A jelek szerint. A detektívtörténet és közép-európai emléknyomai (2003).

Egy(-két) ceruza története

A Tersánszky-regényt olvastam éppen, amikor rátaláltam Tipary László *El kell menni katonának...* című könyvére. Az említett regénnyel ellentétben itt nem a ceruza, hanem maguk a katonafüzetekbe, illetve dalosfüzetekbe bejegyzett szövegek vándorolnak: az ezekbe foglalt kedves népdalokat, balladákat, katonanótákat vagy éppen a saját szerzeményeiket másolták nagy buzgalommal könyveikbe a bajtársak.

A dalosfüzetek és katonafüzetek, valamint az azokban megőrződött szövegek a világháborúk – elsősorban a második világégés – közismert, a korabeli rádióban sugárzott propagandadalaival, katonanótáival szemben talán kevésbé ismertek. Tipary László gyűjtése ezért is fontos forrás. Mintegy alulról, a közkatona szemszögéből láttatja a katonaéletet, segítségével árnyaltabb képet kaphatunk a háborúk vagy a boldog békeidők bakáinak mindennapjairól. Az itt bemutatott daloskönyvek, füzetek alkotói, összeállítói tényleges katonaidejüket töltő katonák, akik ilyenformán örökítették meg a katonaéletben szerzett jó vagy éppen kellemetlen élményeiket; máskor az otthonról hozott kedves dalokat, versikéket is bejegyezték füzeteikbe. Tipary László – sok más érdekes korabeli dokumentum (pl. fényképek, képeslapok, katonai elbocsátó lapok) mellett – három ilyen katonafüzetet és egy emlékkönyvet mutat be, Ipolyság környéki jó tollú kiszolgált katonák féltve őrzött kincseit. Tipary személyesen ismerte, ismeri is az egyes szerzőket, akiknek előbb vázolja az életútját, majd ismerteti a katonafüzeteik tartalmát (és ami külön dicséretre méltó, pontos leírást ad magukról a füzetekről is).

Mindegyik bemutatott katonafüzetben megtalálható – nem is egy – (tüzér)hiszekegy, -litánia, -miatyánk, a legismertebb egyházi hitvalló és bibliai szövegek rendkívül szellemes, „katonásított" átirata. Egyik kedvencem a *Szent Péter gonoszsága* című Hornok Pál-szerzemény, amely szerint Jézus, mikor a katonát teremtette, pontosan tollba mondta Péternek, mi is jár a bakának (72. o., pl. „...tejeskávé, fehér kenyér, puha..."), a nagyothalló Péter azonban a következőket jegyezte le: „Testgyakorlat, zupa." Az egyes füzetekben rokon az is, hogy szerzőiket hasonló okok, körülmények ösztönözték az írásra. Mikor verselt hát a katona? „Mikor napos voltam, unalomból..." (31. o.) vagy „...egy szép vasárnap délután..." (75. o.). A könyvekben szereplő írások – mind műfajilag, mind témájukat tekintve – meglehetősen változatosak: az említetteken kívül vannak itt levelek (a szülőknek, kedvesnek), népballadák, népdalok, nóták, szellemes és olykor sikamlós versikék, a naiv rigmusoktól (a következő akár Szabolcska Mihály tollából is szökkenhetett volna: „Bokorban epedő kislányka ül, / Tiszta éghajlat mindenfelől, / Mégis egy kis madár ül az ágon, / Aranyos lepke csüng a virágon." – a szintén remekbe sikerült folytatás a 38. oldalon olvasható...), a „Petőfi-klasszikusokra" emlékeztető sorokon át a már-már Adyt idéző bor(z)ongásig (*Összeomlás*, Hornok Pál verse – 74. o.). A katonatársak bizonyára ismerték egymás szerzeményeit (hiszen előszeretettel másolták őket saját füzetükbe), sőt valószínűleg véleményezték is azokat. Hogy az öncenzúra is működött, erre Medgyesi Pál katonafüzete a példa, amelyből az első hat lap hiányzik. Tipary László szerint maga a szerző kurtította meg a füzetet, mert az ide jegyzett versek vaskos szavakat tartalmazhattak.

A könyvben szereplő katonafüzetek szerzői között van, aki még az első világháború előtti időkben katonáskodott, és olyanok is akadnak, akik már a csehszlovák hadseregben szolgáltak. Az imént említett palásti születésű Medgyesi Pál tényleges katonai szolgálatát még a Monarchia idejében töltötte, „Ferencz Jóska" bakájaként (akit aztán egyik saját költeményében szerepeltet is), majd harcolt az első világháborúban. Medgyesi született poéta, főleg ha udvarlásról van szó. Verseivel – valószínűleg egyidejűleg – több hölgyet is boldogított. Figyelemre méltó, hogy a „civilben" ácsmester Medgyesi milyen ügyesen bánik a szavakkal: „...lehetek-e az Ön főigényese a jövő boldogságra?" – kérdezi Annuskától. Saroltának, akinek egyfolytában a „bájos hajlamaira" gondol, azt kívánja, hogy levele az „egészség mámorában" találja a kedvest, és arra kéri, küldjön „gyógyító balzsamot", vagyis választ, hogy ezáltal újra érezhesse a „túlboldogság gyönyöreit". A Mariskának szánt levél befejezetlen maradt, s ami megíródott belőle, elmarasztalja a lányt, amiért titkolózik („...sötét homálytengerbe takartál..."), pedig Medgyesi, a daliás tüzér, így ír: „...a legszigorúbb szolgálatnak is terhére érted életemet reszkíroztam." Ilonkának és Juliskának versben vallott szerelmet a gáláns udvarló. Tanulságos a *Szerelmi levél a házasságról* című Medgyesi-költemény.

Hornok Pál katonafüzete kalandos úton jutott Tipary László birtokába. A Horvátiban született Hornok azoknak a felvidéki magyar fiúknak egyike volt, akik Csehországban, egész pontosan Terezínben szolgáltak 1927–29 között. Míg Medgyesi szövegeit német kifejezések tarkítják (mivel akkoriban a német volt a vezényleti nyelv), Hornoknál több cseh nyelvű katonai kifejezés található, de vannak itt cseh nyelvű bejegyzések is, amelyeket a cseh katonatársak, barátok másoltak a füzetbe. Arról, hogy az új vezényleti nyelv elsajátítása mennyi gondot, fejtörést okozott a magyar fiúknak, a Hornok Pál verséből vett idézet is tanúskodik: „Ahogy a felvezető tőlem elmegy, / A furcsa két szó a nyelvemről is elmegy. / De ha az a jelszó eszembe nem jön, / Akkor jaj nekem, ha vizsgálják a posztot." A *Későn* című költeményéből kiragadott pár sor akár az összeállítás mottójául is szolgálhatna: „Repül az idő, változik minden, / Ami volt tegnap, az ma már nincsen. /... Meg lesz minden emlék, itt ebben a könyvben, / Olvasd, kedves rózsám, olvassátok többen." (76. o.) Az ugyancsak Horvátiban született Csala Ferenc Prága Ruzín nevű városrészében szolgált 1932–34 között. Az ő feljegyzéseinek különlegessége, hogy a katonafüzetében egy magyar–cseh szótárt vezetett, a katonai szolgálattal kapcsolatos legfontosabb kifejezések jegyzékét, sőt rendkívül alapos feljegyzéseket is készített a korabeli csehszlovák hadsereg szervezeti felépítéséről.

Tipary László érdeme, hogy a könyvben bemutatott három katonafüzet és egy emlékkönyv mellé a korhangulat hitelesebb megidézéséért több rövid ismertetőt is beépített, amelyekben bemutatja az I. világháborút megelőző évek katonáinak életét; a hontnádasdi Piatrik József számára 1909-ben, illetve kilenc évvel később kiállított katonai elbocsátó iratok kapcsán szól az obsitról, az obsitosokról, a *Messze van még a Terezíni kaszárnya* című fejezetben pedig a csehszlovák hadseregben szolgáló magyar fiúk sorsát követi figyelemmel.

Tipary László könyve is jó példa arra, hogy van még feltárni, felfedezni való sze(g)lete múltunknak, s akár egy kopott, ócska füzet a padláson is micsoda értékeket rejthet. *(Lilium Aurum, Dunaszerdahely 2003)*

B. Mánya Ágnes

Tipary László
El kell menni katonának...
Lilium Aurum
Dalosfüzetek: népdalokat, -balladákat, katonanótákat, szellemes, szerelmes és vidám versikéket, átköltéseket és leveleket tartalmazó katonafüzetek. Ezekből tallóz a gyűjtemény, a szerzőik fényképével, elbocsátó levelével.
Fűzve, 120 old., 12x21 cm
bolti ár: 142 Sk **kedvezménnyel: 128 Sk**

A Tündérkert krónikája

Repes az ember szíve a boldogságtól a remekbe sikerült, a Csallóköz madár- és növényvilágát bemutató színes könyv lapozgatása közben. Bár a Csallóközről több kiadvány megjelent napjainkig, a lelkes dunaszerdahelyi környezetvédők fotói az újdonság erejével hatnak. A Nap Kiadó gondozásában megjelent kötet szerzői azonban ennél sokkal többre vállalkoztak: megpróbálták bemutatni az egykori Aranykert múltját és jelenét, településszerkezetét, lakóinak életét az ókortól napjainkig.

Nagyszerű ötletnek bizonyult a települések ismertetésénél a lexikális adatok mellett a korábbi szerzők (Fényes Elek, Ipolyi Arnold, Borovszky Samu, Komlóssy Ferenc) munkáiból való idézetek összeválogatása, amivel olvasmányosabbá, érdekesebbé teszik ezt a kétségkívül figyelemre méltó könyvet.

Az átfogó jellegű munka természetszerűleg nem kerülheti meg a Duna legnagyobb szigetének és a rajta elterülő települések névmagyarázatának kérdését sem. Öröm ismét szembesülni Püspöki Nagy Péter remek munkájának (*A Csallóköz neveiről*) idézeteivel. Rajta kívül számos ismert és ismeretlen kutató, sőt laikus véleménye is megtalálható e történelmi oknyomozásban, eldöntetlenül hagyva a kérdést. Az impozáns felsorolás valószínűsíti ugyan a türk eredetet, de a forrásmunkák hiányos ismerete miatt aligha kerülhet sor az egyértelmű állásfoglalásra. Mással ugyanis aligha magyarázható, hogy a prágai Károly Egyetem világhírű turkológusa, a Török Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja, Blaskovics József professzor szófejtése nem szerepel a könyvben. Annál is inkább szembetűnő ez a hiány, mivel tucatnyi település nevének szófejtése (Bős, Bodak, Vajka, Miserd, Csiliz stb.) is munkásságának része. Ehhez tudni érdemes, hogy a honfoglalást megelőzően a Kárpát-medencét a türk nyelvcsaládhoz tartozó avarok népesítették be, akik a későbbiek folyamán beolvadtak a népvándorlás során idevetődő népekbe. Jelenlétük többek között épp az általuk megalkotott, napjainkig fennmaradt településnevekben érhető tetten. Ebben az oknyomozásban szinte bizonyosra vehető, hogy Csölle község neve abból az Öreg-Dunából kiágazó Csalló folyóból származik, amelynek eredeti jelentése zuhogó, zubogó. Bátky Zsigmond néprajzkutató a történelmi tények ismeretében helyes úton indult el a néveredet nyomában, azonban azt valószínűleg nem tudta, hogy a türk nyelvek írásmódja évszázadokon keresztül rendkívül bizonytalan volt annak következtében, hogy arab írásjeleket használtak, így ugyanazt a szót sokszor több változatban is rögzítették, illetve az egyes változatok nem ugyanazt a fogalmat jelölték. Az általa említett csarlak-csirlak (sirály), változata a csarlag, amely zuhogót, zubogót jelent. Ez viszont egyértelmű utalás a tavasszal megáradt, majd a zöldár levonulását követően hirtelen apadó folyó jellegére, amikor az egyik majd másik irányba nagy sebességgel ömlik át a két meder között a nagy mennyiségű víztömeg.

Az első meglepetés akkor éri az olvasót, amikor kiderül, hogy a honfoglalás tulajdonképpen megszállás volt. Ugyancsak felvetődik a kérdés, hogy vajon van-e különbség a felszabadító és a megszálló között, ha ugyanezzel a fogalommal élnek a szerzők a Rákóczi-szabadságharc kapcsán. A történelmi áttekintés szerzője a mohácsi csatavesztés utáni éveket a zűrzavar és fejvesztettség időszakaként értékeli, holott a kortársak csak egy jelentéktelen ütközetnek tekintették – más kérdés, hogy évtizedek múltán kiderült, ekkor kezdődött az ország három részre szakadása –, ez az oka annak, hogy az ország meghatározó egyéniségei a törökkel való szembefordulás helyett hatalmi harcba kezdtek egymás ellen (Szapolyai – Ferdinánd). A szultán sem próbált fél emberöltőn át tartósan berendezkedni Magyarországon, hiszen nem érezte nyeregben magát. Furcsának tűnik, hogy a negyven évig uralkodó és az ország korszerűsítésében oroszlánrészt vállaló Mária Terézia egyetlen sort sem érdemelt ki magának, fia, II. József tevékenysége viszont tág teret kap, holott sok esetben vitatott rendeleteit halála előtt nagyrészt visszavonta, így jelentősége máig vitatott kérdés a szakemberek körében. Furcsa módon a magyar történelem ismertetése a szabadságharc bukásával lezárul, holott a dualizmus időszaka hozta el az ország, vele együtt a Csallóköz számára azt a viharos gazdasági, társadalmi és műszaki fejlődést, amelynek alig akad párja a világon.

Csak sajnálni lehet, hogy nem ismerik a szerzők Fejtő Ferenc munkásságát, tekintve, hogy akkor tudnák, nem a trianoni béketárgyalásokon vetődött fel először Csallóköz elcsatolásának a kérdése. A kiváló francia történész levéltári dokumentumokkal bizonyítja, hogy a cseh-szlovák emigráció már 1916-ban átadta az antanthatalmaknak azokat a térképeket, amelyeken a Vác–Salgótarján–Miskolc vonalig kívánták a megalakítandó Csehszlovákia határait kiterjeszteni. Ennek fényében válik érthetővé, hogy a cseh légiósok miért igyekeztek 1919 tavaszán ezt a vonalat elfoglalni. Az eredeti szlovák szöveg magyarítása is tartalmaz néhány meglepetést, igazi leiterjakabot. Csallóközt őseink bejövetelét megelőzően megült(!) helynek mutatja be, a sziget védői kicsapnak(!) ellenfeleikre, a hadseregek pedig ütközet helyett találkoznak egymással.

Figyelemreméltó, érdekes könyv *A Csallóköz szívében*, amelynek ott van a helye minden, szülőföldje sorsát szívén viselő olvasó könyvespolcán. Bár a következő kiadás kapcsán egyértelműen ajánlatos lenne a mű kifogásolt fejezeteinek átdolgozása. *(Nap Kiadó, Dunaszerdahely 2002)*

Ozogány Ernő

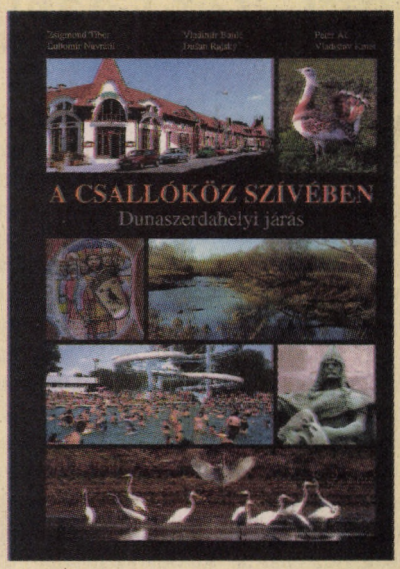

Ľubomír Navrátil, ed.
A Csallóköz szívében
Nap Kiadó

Minden, amit a Dunaszerdahelyi járásról tudni kell: a régió története, természeti adottságai, településtörténeti vázlata, városai és falvai, geológiai, éghajlati viszonyai, jellegzetes növény- és állatvilága.
Kötve, 352 old., 17,5x24,4 cm
bolti ár: 600 Sk **kedvezménnyel: 500 Sk**

Könyvjelző-postaláda

Tisztelt Szerkesztő,

szeretném felhívni figyelmét arra a tévedésre, mellyel a Könyvjelző 6. számában találkoztam. Cselényi László a Valóság helyett fikció című könyvismertetésében ezt írja Duba Gyula új regényéről: „Gálja valahogy kilúgozódott a Téli áradásból, mert bárhogy keressük, sehol nem leljük nevét a végtelen regénytengerben..." Ez, bizony, nem igaz, mert Gondterhelt Gállal való azonossága rögtön a regény elején, az első oldal második bekezdésében kiderül." Tisztelettel: Sz. Gy.

(Teljes név és cím)

Bizony, így igaz. A Téli áradás második bekezdése ezekkel a szavakkal kezdődik: „Gondterhelt igazgató – Gál kisebbségi tudatformálót nevezte így egy kritikusa..." A figyelmes olvasás készsége ritka nagy adottság. Köszönöm, hogy észrevételét megírta s a Könyvjelző olvasóival megosztotta. Figyelméért apró figyelmesség, Görföl Jenő és Kovács László könyve jár: Hol sírjaik domborulnak. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc a mai Szlovákia területén (a Nap Kiadó ajándéka).

A szerkesztő

Verstartomány kicsiknek

Arany Jánosnak igaza lehetett (és volt rá oka), amikor a *Szépirodalmi Figyelő* 1861. évi 1. számában a következőket írta: „A létező folyóiratok közt egyet sem tudunk, mely feladatául tűzte volna szépirodalmi törekvéseinket folytonos figyelemmel kísérni. Könyv könyv után jelenik meg, nevek tűnnek föl és el anélkül, hogy valaki fáradságot venne amazok becsét, emezek értékét csak egy szóval is méltánylani; kivéve néhol egy banális ajánlatot, mely mi különbséget sem tesz a műremek s a hívatlan együgyűség ragyogása közt. Ez nem maradhat így: művelt irodalomban nem szabad így lennie."

Aranynak e – közel másfél évszázadot átívelő – sorai megsokszorozottan lényegre tapintóak, a mába nyúlnak, ma is érvényesek. Annál is inkább, mert a mai magyar gyermekirodalom legfrissebb termésének kritikai fogadtatása és recepciója szinte a nullával egyenlő. Grendel Lajos sem hiába írja le filozopteri véleményét az ifjúságnak vagy a gyerekeknek szánt opusokkal kapcsolatban: „ezek a versek, mesék, regények mintegy a »nagy« művek árnyékában kénytelenek szerénykedni, holott egyáltalán nem biztos, hogy azok a »nagy« művek tényleg mind olyan nagyok, mint amilyeneknek látni szeretnénk vagy filozopteri elfogultságunkban láttatjuk őket" (*Könyvjelző*, 2003. 3. sz.).

Azért vannak meglepetések is. Ilyen ez a könyv a magyar gyermekvers barátainak: mégpedig az érsekújvári régió Szímő községében élő, alkotó óvópedagógus és helytörténész, Priskin Magdolna *Vágszímői tátikázó* című kis kötete (Kacz Mónika színes illusztrációival, 40 oldalon), mely a komáromi KT Kiadó gondozásában látott napvilágot 2002-ben.

A szerző, aki korábban a *Jedlik Ányos-emlékszoba* (KT Kiadó, 1997–98) című helytörténeti munkával, legutóbb pedig a *Csillagvári jegenyék* (KT Kiadó, 2000) című verseskötetével jelentkezett, most olyan korcsoporttal foglalkozik, amelynek különösen napjainkban csekély figyelmet szentelnek a poéták. Igaz, gyermekversekben tán sosem volt hiány, de vajon ki figyel(t) oda a még olvasni nem tudó óvodások és kisiskolások igényeire? Priskin Magdolna éppen nekik, a legkisebbeknek írta verseit. Könyve előszavában rájuk gondolva, a felnőtteken keresztül őket szólítja meg: „Tudom, sokan még a verseket nem tudjátok elolvasni, de ha a képekre néztek, bizonyosan kitaláljátok, miről és kiről szólnak. Szüleitek és az óvó nénik előadásában megismeritek és könnyedén meg is tanuljátok a fülbemászó rímeket."

Priskin Magdolna 29 hosszabb-rövidebb versikét válogatott be gyermekkönyvébe, az utolsó a kötet hátsó borítójára került. Ezzel a *Ki a szódát feltalálta* cíművel Szímő nagy szülöttének, a polihisztor Jedlik Ányosnak állít – játékos formában – emléket; utolsó versszaka: „Ki a szódát feltalálta, / Nagy volt annak tudománya: / Jedlik Ányos a neve, / Itt született Szímőbe."

Már a kötetcím is árulkodó: alaphangként és vezérfonálként a hely szelleme, a szülőföld- és tájszeretet, a múltfaggatás és a helyismeret párosul benne valami eredendő gyermeki létbizalommal, az évszakok, növények, virágok, állatok, mondókák, csúfolódók, ünnepek hangján. Mivel gyermekeknek író költőről van szó, nyelvezetében, írás- és kifejezésmódjában, érdeklődésében és mondanivalójában sokszínű. Priskin Magdolna versei a naiv költészet modorában kapcsolódnak a gyermekvershagyományhoz, kísérletet sem téve a nagy elődök meg a groteszk, a posztmodern vagy akár a skandináv gyermekvers utánzására.

A költő kitűnő ismerője a gyermeki szívnek, elménk és lelkivilágnak, nemcsak látja az őt körülvevő, körülötte történő mikrovilágot, hanem hatékonyan láttatja is azt könnyed befogadásra alkalmas szövegeivel, strófáival, játékos rímeivel, laza humorával. Mi több: úgy képes megfigyelni a gyerekkori helyszínt – esetünkben az egykori vágszímői forrásvidéket –, hogy az újra életre kel, benépesül, lélegzik, vibrál, s ezáltal képes (didaxismentesen!) beépülni a mai kis olvasó lelkébe. Ihletetten követve a gyermeki fantáziát, logikát és nyelvet (s noha néhány versének gyengébb rímpáraival talán

Priskin Magdolna
Vágszímői tátikázó
KT Kiadó
Vidám gyermekversek kicsiknek. Kacz Mónika színes illusztrációival.
Fűzve, 40 old., 15x21 cm
bolti ár: 120 Sk
kedvezménnyel: 100 Sk

érdemes lett volna egy kicsit tovább bíbelődni, ezek jelentősen nem csökkentik a kötet egészének minőségét és értékét).

A nyelvtani szabályoktól való esetenkénti eltérés ugyanakkor (például a helyragok csonkítása, csupa nagy kezdőbetűs sorok, önkényes központozás) a költő poétikai eszköztárában tudatos eljárás. A kötet legjobb versei (*Tulipánok, Kézfogó, Rózsatüske, Pipacs, Vízimalom* stb.) egy igényes gyermekvers-antológiában is megállnák helyüket. Egy-két szép vers néhány jó strófája ide kívánkozna, szemléltetésként érjük be a rövid *Budli-bicska* című művel: „Nagyapám volt Budli Miska, / Örökségem budli-bicska. / Simogatta kobakom, / Örökségem rád hagyom. // Most az enyém ez a cifra / Vágszímői budli-bicska. / Szalonnázom, becsukom, / Csizmám szárába dugom."

Végül még egy megjegyzés: ritkaság, hogy szerző és illusztrátor ennyire egymásra találjanak. A vélhetően fiatal grafikus Kacz Mónika magas színvonalon tett eleget feladatának: érett, elbájoló, színes rajzokat készített a versekhez. Aki szereti a gyermekverset és a szép gyermekkönyvet, nem fog csalódni Priskin Magdolna kötetében. *(KT Kiadó, Komárom, 2002)*

Vörös Péter

E havi rejtvényünk

Augusztusi számunkban Szászi Zoltán egy verseskötetet mutat be, egyebek közt az alábbi mondattal: „Nemhiába választotta a költő és szerkesztő a kötet címadó versének Az árnyékösvény lovasa című verset." Kérdés: ki a kötet szerzője? Segítség: lapozza fel a Könyvjelző januári számát!

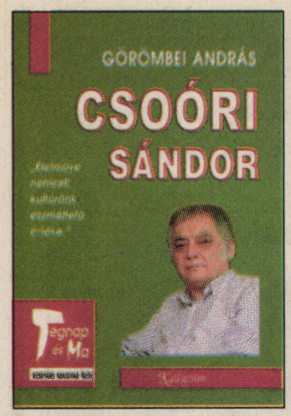

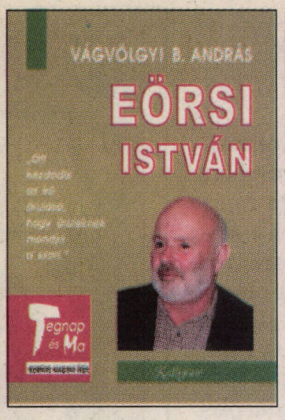

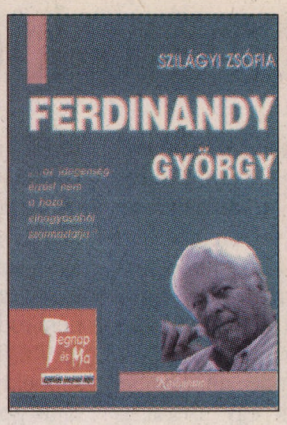

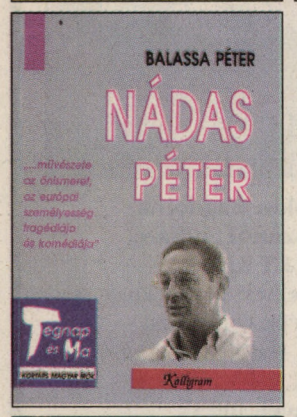

Rendkívüli árkedvezmény

A *Tegnap és Ma* sorozat élő vagy a közelmúltban elhunyt magyar írók és költők munkásságáról készít mérleget. A sorozat tárgyát alkotó írók és a róluk értekező irodalmárok névsora arra emlékeztet, hogy a magyar nyelvű irodalom egyetlen egységként tartható számon, tekintet nélkül arra, melyik országban él a vizsgált szerző. A sorozatszerkesztő – Szegedy-Maszák Mihály – az egyes irodalmároknak teljes szabadságot adott véleményük kifejtésére, mert úgy vélte, ily módon az olvasó hű képet alkothat magának a magyar kultúra sokszínűségéről.

A Kalligram Kiadó most rendkívüli kedvezményes áron kínál fel 16 kötetet, lehetőséget biztosítva az immár 26 részes sorozat gyűjtőinek az esetlegesen hiányzó kötetek pótlására, egyúttal a *Tegnap és Ma* új híveinek arra, hogy jutányosan hozzájussanak a sorozat korábbi és friss köteteihez. Az eddigi utolsó Pécsi Györgyié (Kányádi Sándor. Fűzve, 224 old., 13x18 cm; bolti ár: 210 Sk **kedvezménnyel: 189 Sk**). Figyelem! A *Tegnap és Ma* monográfia-sorozat kötetei

– egyenként is megrendelhetők **a feltüntetett kedvezményes áron**,
– ám ha öt (vagy több) kötetet rendel, a kiadó **a bolti árból 50 százalékos kedvezmény**t ad.

Görömbei András
Csoóri Sándor
Fűzve, 288 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 200 Sk
kedvezménnyel 169 Sk

Szirák Péter
Grendel Lajos
Fűzve, 184 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 70 Sk
kedvezménnyel 49 Sk

Vilcsek Béla
Petőcz András
Fűzve, 240 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 180 Sk
kedvezménnyel 159 Sk

Vágvölgyi B. András
Eörsi István
Fűzve, 272 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel 159 Sk

Szirák Péter
Kertész Imre
Fűzve, 224 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel 169 Sk

Bertha Zoltán
Sütő András
Fűzve, 264 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 150 Sk
kedvezménnyel 119 Sk

Kulcsár Szabó Ernő
Esterházy Péter
Fűzve, 288 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 120 Sk
kedvezménnyel 89 Sk

Farkas Zsolt
Kukorelly Endre
Fűzve, 224 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel 89 Sk

Elek Tibor
Székely János
Fűzve, 192 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 199 Sk
kedvezménnyel 169 Sk

Szilágyi Zsófia
Ferdinandy György
Fűzve, 208 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 180 Sk
kedvezménnyel 159 Sk

Thomka Beáta
Mészöly Miklós
Fűzve, 224 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 75 Sk
kedvezménnyel 49 Sk

Németh Zoltán
Talamon Alfonz
Fűzve, 288 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 199 Sk
kedvezménnyel 169 Sk

Bónus Tibor
Garaczi László
Fűzve, 328 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 230 Sk
kedvezménnyel 189 Sk

Balassa Péter
Nádas Péter
Fűzve, 544 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 199 Sk
kedvezménnyel 169 Sk

Thomka Beáta
Tolnai Ottó
Fűzve, 208 old., 12,5x18 cm
bolti ár: 64 Sk
kedvezménnyel 49 Sk

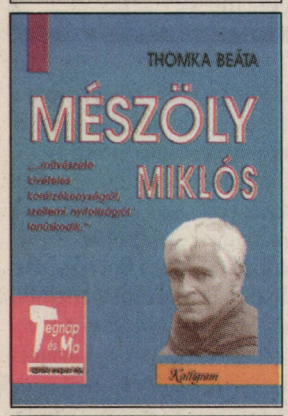

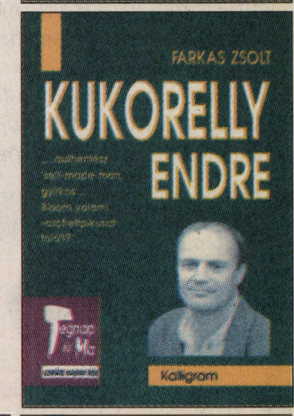

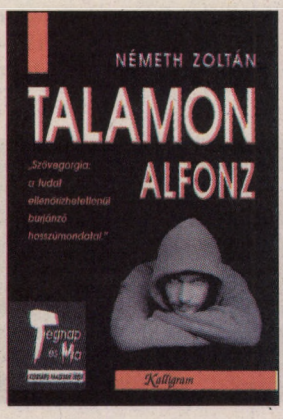

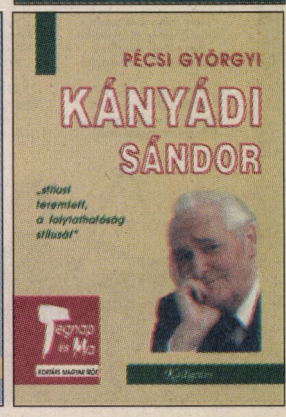

Iskolai filozófia Felső-Magyarországon

Talán elfogadható az a vélemény, hogy a lexikonok, enciklopédiák ma is közkedvelt formájukat a felvilágosodás modern szellemének, a pozitivizmus aprólékos, szorgalmas adatrögzítésének és pontos helymeghatározásainak köszönhetik. S ez a – például a tisztaságon, a jelölés bizonyosságán, a táblázatok és a rendszerek hibátlan működésén alapuló – felfogás makacsul tartja magát. Mintha a középkori enciklopédiák, lapidáriumok, bestiáriumok a mai (sőt, már a felvilágosodás korabeli) ember számára logikátlannak tűnő, egy teljesen különböző világlátáson alapuló, kommentárjellegű szövegei csak afféle távoli, kitagadott rokonok lennének.

Ebben a modern szellemben íródott Mészáros András *A felső-magyarországi iskolai filozófia lexikona* című könyve is, mely – annak ellenére, hogy mindössze egy meghatározott korszak és földrajzi térség történetének bizonyos területével foglalkozik – meglep a felgyűjtött anyagmennyiség nagyságával. Bár Felső-Magyarország iskolahálózatának fejlettségéről és gazdagságáról, akár Pázmány Péter nagyszombati egyetmének, akár Kassa, Eperjes vagy a bányavárosok iskoláinak jelentőségét felidézve, mindenkiben élhet bizonyos kép, mindenképpen megdöbbentő az itt működő tanárok, illetve a tanárkodás mellett filozófiai, teológiai, esztétikai és etikai stúdiumokkal foglalatoskodó egyének magas száma. Érdemük óriási, hiszen ők voltak azok, „akik meghonosították Magyarországon az európai filozófia aktuális eszméit, és – ahogy Erdélyi János megfogalmazta – szinkronban tartották a magyar művelődést az európai törekvésekkel." Mészáros András aprólékos és alapos kutatói munkát végzett, s szócikkeiben nemcsak az életrajz s a vallott filozófiai rendszerek meghatározó jellemzőit adja meg, hanem a publikációk, illetve a forrásjegyzék kimerítő felsorolását is. Utánajárt minden olyan személynek, iskolának, tankönyvnek, rendeletnek, mely az iskolai filozófia történetének változásait befolyásolhatta. Ebbe az általános képbe illik bele a könyv három alapfogalmának – az iskolai filozófiának, valamint helyének és idejének – meghatározása is. Az első fogalom leírásához Mészáros Kantot hívja segítségül, aki „megkülönböztette az »in sensu scholastico« és az »in sensu cosmopolitico« filozófiát. Az iskolai filozófia tárgya ebben a felfogásban az ismeretek egy adott mennyisége és azok összefüggésrendszere. Vagyis a filozófia »in sensu scholastico« arra szolgál, hogy a tudományok nyújtotta ismereteket rendszerbe foglalja, azaz »a fogalom iskolai tartalma szerint a filozófia pusztán az ügyesség organonja«." Ezek alapján tehát a lexikon olyan diszciplína adatait tartalmazza, mely egy, az adott időben már lezárt rendszer állami, egyházi vagy felekezeti szándékok és filozófiai-teológiai alapvetések által meghatározott átadását jelenti, s melyre (ennek köszönhetően is) az eklekticizmus jellemző. A vizsgált hely, Felső-Magyarország definíciója – ami egyben a kutatott időt is meghatározza – szintén egy pontosan körülhatárolható területet jelöl ki. Ez a XVI–XVIII. században Magyarország felső részét, a Duna bal partja és a Tisza jobb partja közé eső területét jelentette, mely nem került a törökök kezére, „elenyészése pedig a Habsburg Birodalom és azon belül a történelmi Magyarország 1918-at követő megszűnéséhez-megszüntetéséhez kötődik."

A felső-magyarországi iskolai filozófia lexikona lapozgatása során egy eddig még feldolgozatlan, „fehér foltnak számító" területnek, Felső-Magyarország iskolai filozófiájának változatos, s olykor bizony belső ellentmondásokat is felszínre hozó szellemi térképe rajzolódik ki, melyet a katolikus, protestáns, ferences stb. iskoláknak az adott korban engedélyezett szellemi áramlatai, a valóban ható áramlatok, a helyi különlegességek, a tanári egyéniségek munkája, az állami szabályozó rendeletek, illetve ezek kölcsönhatása tagol. Bár azt is meg kell jegyezni, hogy mindezek háttere, vagyis a gondolatok és áramlatok mélyebb ismertetése nem lehet egy ilyen módon felfogott lexikon tárgya, s ez a pozitivista adatfeldolgozás alapvető hiányára mutat rá, mely így óhatatlanul saját tárgyának értelmezhetőségét szűkíti. A partikuláris dolgokra való nagyobb odafigyelés az utóbbi évtizedek gondolkodásának tendenciája, s ez – ahogy többek között Foucault és Barthes munkássága is mutatja – a történelem szövetének különféle, néhány aspektusból marginálisnak tűnő szálait is érinti. Ennek értelmében várható, hogy a lexikon után a téma egy más világlátáson alapuló, történeti kutatására, elemzésére is sor kerül. *(Kalligram, Pozsony 2003)*

Beke Zsolt

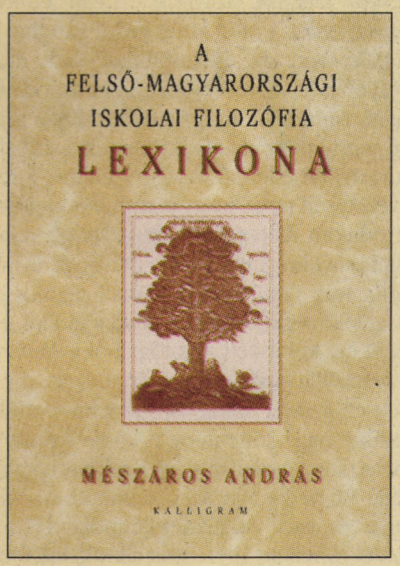

Mészáros András
A felső-magyarországi iskolai filozófia lexikona
Kalligram

E hiánypótló filozófiatörténeti munka feltérképezi azokat a felső-magyarországi intézményeket és filozófiatanárokat, amelyek és akik négy évszázadon keresztül biztosították az európai gondolkodás jelenlétét Magyarországon.
Kötve, 280 old., 15x21 cm
bolti ár: 310 Sk
kedvezménnyel: 279 Sk

Helyreigazítás

Nem a nyomda ördöge, de még csak nem is a nap heve, hanem a szerkesztő rossz esze az oka annak, hogy múlt havi mellékletünkben két szép reményű, fiatal és tehetséges szerző neve is oly rejtjelezve jelent meg, ahogy: alig dekódolhatóan. (Feltüntettem, ott volt a nevük, de nem egészen úgy, illetve nem pontosan ott, ahogy és ahol kellett volna.) Mintha maguk kérték volna titokban tartásukat.

Sajnos, nem erről van szó, erről szó sem volt, ezért mindkettőjüktől, **Cselényi Árpád**tól és **Mizser Attilá**tól (együtt és külön-külön), valamint az olvasóktól elnézést kérek.

Az Új könyveink rovatban bemutatott Fehér Sándor-verseskötet illusztrátora **Cselényi Árpád** tornaljai képzőművész és tanár, akinek kiállításait számos helyen láthatta már a közönség. Ugyanarról a **Cselényi Árpád**ról van szó, aki az Artfalatok című fiatal írók antológiáját, valamint Ardamica Ferenc Az akasztott ember kötele című novellaskötetét illusztrálta. **Cselényi Árpád**é a mostani Könyvjelző címoldalának illusztrációja is.

Mizser Attilának a költőtárs Szászi Zoltán Szigetéről szóló recenziója, melyet a Könyvjelző júniusi száma közölt, egy hosszú és gyümölcsöző együttműködés és együttgondolkodás első nyoma volt – de nevének csak a szerzők közt volt nyoma, a recenzió alól lemaradt. Mostani számunkban Balla Zsófia és Csehy Zoltán ismerteti **Mizser Attila** legújabb kötetét, a következő oldalon **Mizser Attila** újabb recenziója olvasható.

Csanda Gábor

Filozopterek az irodalomban – 10.

„Nem találunk szavakat." Talán emlékszünk még rá, ezzel a mondattal indul Esterházy Péter *Termelési regénye*. Filozopterkedéseim utolsó darabját én is legszívesebben ezzel a mondattal indítanám. Nem találom a szavakat ehhez a jegyzethez, mert amit mondandó lennék, arról akár egy könyvnyi terjedelmű esszét is lehetne kerekíteni. Nevezetesen arról, hogy mettől meddig irodalom az irodalom, illetve miért van az, hogy némely irodalmi művekre, mihelyt azok túllépik az irodalmiság határát, a szakma egy része hajlamos gyanakvással tekinteni. Miért marad ki, például, egy reprezentatív költészeti antológiából a *Nemzeti dal*? Az összeállító-szerkesztő szerint azért, mert Petőfinek ez a verse inkább történelmi-politikai tett, semmint nagy költemény. A könyv kritikusa ezt a – nevezzem: esztétista – álláspontot határozottan vitatja. Én pedig, biz' isten, nem tudom eldönteni, kinek van igaza. Alighanem mindkettejüknek. Ezt viszont rühellem, mert amit állítok, inkább érzem kényelmes álláspontnak, mint igaznak, egy olyan pasas fölényeskedésének, aki vélt bölcsessége kupolájának a csúcsán pöffeszkedik, s unalmában a tökét vakargatja.

Vagyis: ha tényleg őszinte akarok lenni, én is csak azt mondhatom, hogy nem találok szavakat. Mert bizonyára igaz, hogy nem a *Nemzeti dal* Petőfi legnagyobb verse, ahogy a *Himnusz* sem Kölcseynek vagy a *Szózat* sem Vörösmartynak. De fontos ez? Nem valami másról lenne itt szó? Mert lehet, hogy *mint versek* ezek nem igazán csúcsművek. Csak éppen megkerülhetetlenek. A nemzeti történelem és mitológia fontos részei. Nem tekinthetjük művelt magyar embernek, aki nem ismeri ezeket a verseket. Nem nagy művek ezek, csupán(?) jelentősek.

Néhány évvel ezelőtt írtam két irodalomtankönyvet. A világirodalmi részből kihagytam Orwell műveit, s ezt a könyv egyik lektora szóvá is tette. Be kellett látnom, hogy joggal. Így hát George Orwellt is fölvettem a könyvben tárgyalt többi szerző mellé. Pedig tudom, hogy irodalmi értéküket tekintve a múlt századi regényirodalomban tucatszámra születtek az *Állatfarm*nál vagy az *1984*-nél színvonalasabb művek, amelyek közül sokat meg sem említettem a tankönyvben. Hiába húzott a szívem esztétista álláspont felé, be kellett látnom, hogy Orwell művei immár kitörölhetetlen részei lettek a 20. század történelmének és mitológiájának. Művelt embernek sehol a földkerekségen nem kell megmagyarázni, ki és mi az a bizonyos Nagy Testvér.

Mindig is sejtettem, hogy van valami csalafintaság és átverés az irodalomban. Mármint az igazi irodalomban. Az iparszerűen űzött betűtermelésből ez hiányzik. Az egyértelműen üzletszerű. Mint az üzletszerű kéjelgés. Utána megmosakszunk, hazamegyünk és családi életet szimulálunk. És még szavakat is találunk hozzá.

Grendel Lajos

Nyerteseink

Tisztelt megfejtők, slágerlista-beküldők! Annyi levelet kaptam, amennyi könyv tán nincs is, nyereményként biztosan nincs. Ráadásul, szokásom szerint az előző sorsolás után érkezett leveleket is bevettem a sorsolásba. Így alakult ki a következő tízes csapat, melynek szerencsés tagjai a Nap Kiadó könyveit kapják:

Csarnakovics Éva (Királyhelmec), Dobos Andrea (Ipolynagyfalu), Lelkes Ágnes (Diósförgepatony), Mácsadi János (Párkány), Nágel Róbert (Szőgyén), Rákóczi Diana (Komárom), Szép János (Csicsó), Urbán Katalin (Zseliz), Varga Katalin (Izsa), Varga Mónika és Mártika (Nemeshodos).

A helyes megfejtés egyébként Kiss József volt. A nyerteseknek gratulálok! Továbbra is várom megfejtéseiket, slágerlistáikat és a melléklettel kapcsolatos véleményüket, javaslataikat. (A szerkesztő)

KÖNYVJELZŐ

Az Új Szó könyvekkel és olvasókkal foglalkozó melléklete

Megjelenik havonta egyszer

Készül a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának támogatásával

Szerkeszti: Csanda Gábor

Levélcím: Könyvjelző, Námestie SNP 30, 814 64 Bratislava 1

E-mail cím: konyvjelzo@poetic.com

E számunk szerzői:

Balla Zsófia (1949) költő (Budapest),

Beke Zsolt (1973) irodalomtörténész, szerkesztő (Dunaszerdahely),

Benyovszky Krisztián (1975) Madách-díjas irodalomtörténész (Érsekújvár),

Bereck József (1945) Madách-díjas író, újságíró (Dunaszerdahely),

Csehy Zoltán (1973), Madách- és Posonium-díjas költő, műfordító, irodalomtudós (Dunaszerdahely),

Cselényi László (1938) József Attila-díjas költő, műfordító (Pozsony),

Grendel Lajos (1948) Kossuth-díjas író (Pozsony),

Korpás Árpád (1974) újságíró, történész (Boldogfa),

Kulcsár-Szabó Zoltán (1973) irodalomtörténész, kritikus (Budapest),

B. Mánya Ágnes (1975) magyar–történelem szakos tanár (Érsekújvár),

Mizser Attila (1975) költő (Fülek),

Ozogány Ernő (1951) villamosmérnök, szakíró, újságíró (Tejfalu),

Vörös Péter (1947) költő, kritikus (Érsekújvár)

A Könyvjelző legközelebb augusztus 7-én, csütörtökön jelenik meg.